

Ráttkay György

DALMÁCIA, HORVÁTORSZÁG ÉS SZLAVÓNIA KIRÁLYAINAK ÉS BÁNJAINAK EMLÉKEZETE (HATODIK KÖNYV)

Ráttkay György 1612-ben született, anyja Erdődy Borbála, apja Ráttkay Péter, a károlyvárosi helyőrség tisztje volt. Ráttkay György eredetileg szerzetesnek készült: tanulmányait Grazban kezdte, majd a bécsi horvát szemináriumban végzett teológiát, ahol be is lépett a jezsuita rendbe. Nemsokára azonban elhagyta a szerzetességet, és világi papként folytatta pályáját. 1640-ben a Szent István-székesegyház kanonokjává nevezték ki. Első irodalmi próbálkozására is ebben az évben került sor, ugyanis ekkor jelentette meg Bécsben Guillaume Germeau de Lamormaine jezsuita II. Ferdinánd erényeiről írott munkáját horvát fordításban, Kriposzti Ferdinanda II. rimzkoga cseszara címmel. Ráttkay karrierje – családi kapcsolatainak és befolyásos mecénásainak hála – a következő években töretlenül ívelt felfelé. 1642-ben Ráttkay már canonicus a latere volt a püspök mellett, 1643-ban pedig császári prépost és zágrábi olvasókanonok lett. Közben bekapcsolódott a horvát politikai életbe, s kivette részét a török elleni harcokból is. 1641-ben a kladuše-i csatában tüntette ki magát, majd Draskovich bán megbízásából sorra járta a török határ menti végvárakat, és felügyelte az újjáépítési, erősítési munkálatokat.

1652-ben Ráttkay kinyomatta Bécsben, Kosmerovius Máténál *Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae* című reprezentatív, *Subarics György* metszeteivel díszített történeti munkáját. Előszavában Zrínyi Miklós bánnak és Zrínyi Péternek ajánlotta a könyvet. A fivérek feltehetőleg anyagilag is hozzájárultak az első horvát („illír”) nemzeti história kiadásának költségeihez. Ráttkay a dedikációban utal Zrínyi Miklós nagylelkűségére (*munificius animus*), akárcsak a köztük fennálló rokoni kapcsolatra (*mutua nostri sanguinis cognatio*). A kanonok az 1640-es évek első felében kezdte írni a *Memoriát*, miután Draskovich bán bevonta bizalmasai körébe, és meggyőződött mind képességeiről, mind a história iránti érdeklődéséről. A munka több évig húzóódott, Ráttkay lényegében „hivatalból”, állami historikusként végezte.

Ráttkay 1647-ben vagy legkésőbb 1648-ban érkeztetett el az utolsónak gondolt ötödik (akkor negyedik) könyvig. Ekkor azonban az ismertetett konfliktusok és mecénása váratlan halála miatt félretette a kéziratot, amelyet majd csak 1649-ben vagy 1650-ben, az új bán, Zrínyi Miklós biztatására vett elő ismét. Ekkor szerkesztette hozzá az első, ideológiai szempontból igen fontos, a horvát nemzetkarakterológia alapelemeit és az illír kontinuitás elméletét tartalmazó könyvet, illetve a Zrínyi bánságának eseményeit elbeszélő hatodikát, amelyet a történetekkel párhuzamosan, 1651 végéig írt (lásd BENE 2004).

A szókimondó és hazafias szellemben írt munka sok tisztelőt, de sok ellenséget is szerzett neki, főképp mert megcáfolta Opmeer holland tudós információit a horvát dolgokról, és a protestánsok túlkapásait is nyíltan leírta. A német protestánsok a könyvet Frankfurtban és Regensburgban nyilvánosan elégették, s a hajsza itthon is megindult ellene. A zágrábi püspök 1664-ben kanonoki állásától s jövedelmeitől megfosztotta. Ráttkay testben és lélekben megtörve a Zágráb melletti Novavjes falucska plébánosaként halt meg. A kanonokot illető tisztességgel a zágrábi székesegyház sírboltjában helyezték örök nyugalomra 1666-ban.

Jelen kötetben Ráttkay György eredetileg Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae címmel 1652-ben, Bécsben megjelent művének 6. könyvét adjuk közre. A fordítást Kővágó Károly készítette a 2001-ben megjelent horvát nyelvű kiadás (RÁTTKAY 2001) alapján, az 1772-es latin nyelvű edícióval (RÁTTKAY 1772) összevetve.

Amikor Draskovich leköszönt a báni tisztségről, és elfoglalta a nádori méltóságot, utódjának neve már szerepelt a császári iratokban – miként a jövőző Zakariás próféta könyvében –, de Ferdinánd nyilvánosan még két év elteltével sem hirdette ki a nevét. Ez bizony okot adott az országban a legsúlyosabb zavargásokra és erőszakosságokra, s a polgárháború veszélyével fenyegetett. Amíg az emberek előljáró nélkül maradtak, akinek tekintélye és uralma gátat jelentett volna, addig mindenki úgy gondolta, hogy büntetlenül tehet bármit, amit akar. Emiatt fokozódott az erőszak egyenlő mértékben főurak és nemesek között, a gyilkosságok, a vagyontárgyak eltulajdonítása, a belső gyűlölet és a személyes haszonszerzés. Senki nem törődött az általános jóléttel.

Ezen oknál fogva Johann Weikhard Vetter, Ivanić parancsnoka elrendelt ítélet nélkül megtámadta Martin Bogdan zágrábi püspök¹ ottani rezidenciáját,

¹ 1583-ban született Nart Savskiban. 1603-tól Grazban tanult filozófiát. 1610-ben zágrábi kanonokká nevezték ki. 1643-ban lett Zágráb nagyprépostja. KORADE 1995.

odaküldve német katonaságát barbár vadsággal Vetter elrabolta pénzét, a búzát, a bort és összes bútort. Valamennyi alattvalót felmenti az egyházi robot alól, és kényszeríti, hogy ezt követően neki és hatalmának engedelmeskedjen.

(1647 évben Zrínyi Miklóst nevezték ki Horvátország és Szlavónia bánjának.)² Miután mindezt jelentették Ferdinánd császárnak, és felhozták a beadott komoly panaszokat, a császár csak akkor jelenti be szóban, 1647 azon napján, amely az apostol és János evangélista nevéhez kapcsolódik,³ valamint a királyságot ért rettenetes igazságtalanságok miatt rettegvé a jövőbeli súlyosabb gondoktól, hogy Zrínyi Miklóst – György bán fiát, akit már korábban is megemlítettünk – nevezi ki bánnak. Zrínyi már korábban is szerepelt a császár elképzelései között, mint akit eleve kiszemelt e tisztségre, hogy ő a legnagyobb hatalom birtokában álljon az ország élén, hiszen meg kellett őrizni az ország szabadságát, miként a végvárat is az ellenségtől. A kinevezés körüli hosszadalmas késedelem a kormányzat részéről Mikulics Tamás kapzsiságának és irigységének volt betudható. Miután Mikulics a saját malmára hajtotta a vizet, a méltóság megszerzése érdekében követelte, hogy neki jusson a rang, de mégis érthetetlen a benne lobogó gyűlölet Zrínyi iránt. Hálával tartozott ugyanis Zrínyinek, hiszen a Zrínyi ősök mentették ki őket egy reménytelen és sötét helyzetből, amivel megteremtették az alapját a később elért gazdagságuknak és méltóságuknak.

Mivel álnok és ravasz ember volt, különös politikai tehetségével (bár elszakadt az egyháztól és a hívők közösségétől, miután kétszer kiátkozták) hírnevet szerzett a császárnál, és akadályozta Zrínyi sikereit, minden tekintetben figyelmen kívül hagyva az állami érdeket. Így amikor Ferdinándnál a királyság bánjának kinevezéséről titkos tárgyalás folyt, ő nem szégyellte merészen és hálátlan nyelvezettel nyilvánosan a következőket kiabálni: „Már Őfelsége – mondta – a Zsumberek feletti főparancsnokságot a testvérek között elosztotta, most készül a másiknak odaadni a báni méltóság tisztségét. Nekünk, Őfelsége maradék szolgálóinak nem marad semmi más, csak életünket és vagyonunkat féltve minden szolgálattól búcsút mondani.” Miután Mikulics látta, hogy a császárnál nagyon sokat tud elérni, és már megszerezte Koprivnica várát és erődítményeinek javát, saját reményét és lehetőségeit kezdi a báni méltóság megszerzéséhez alakítani. De a szerencse gényusa változó, habár a remény egyben a jele is a lélek erősségének.

² Zrínyi Miklós ezt a tisztséget 1647-től haláláig, 1664. november 18-áig viselte. Báni tisztséget viselt dédapja, szigetvári Zrínyi Miklós 1544 és 1566 között, apja, Zrínyi György 1622 és 1626 között, és később öccse, Zrínyi Péter is 1665 és 1670 között.

³ December 27.

Az ősök érdemei és a haditettek, amelyek arról tanúskodtak, hogy Zrínyi tapasztalt a hadviselésben, arra vezették Ferdinándot, hogy őt tisztelje meg a kinevezéssel, hiszen annak ellenére, hogy Zrínyi még nem töltötte be a 30-ik életévét, ritka szerencse kísérte a csaták során. Végül nevének dicsőséges erénye úgy töltötte be a nép szellemét és lelkét, hogy sokan szerették meg úgy, hogy még nem is ismerték, így nem azt kellene dicsérni, aki szeret, hanem az követ el bűnt, aki őt nem tiszteli.

Emiatt számtalanszor zengte dicsőítve az ő nevét a nép a kanizsai török feletti győzelem miatt, s hősiessége így mégsem maradhatott ismeretlen más királyságokban sem.

Így az igaz szív valóban olyan, mint a tűz: bármennyire is elfojtják, fel kell lobannia. Abban az időben, a kereszténység 1646. évében a győztes svédek a császárságot fosztogatták. A vakmerő ellenség büszke győzelmeivel és zsákmányával zavart okozott a birodalomban. Miután óriási kegyetlenséggel pusztított Morvaországban, a hírnökök jelentették Ferdinánd császárnak, hogy váratlan támadást tervez indítani a magyar területekre is.

(*A császár Szakolcánál találkozik a magyarokkal.*) A császár az új hírre Gotz ezredét magával vitte, a magyar főuraknak elrendelte, hogy Szakolcánál várják meg őt, miután a legrövidebb időn belül összegyűjtötték a királyság valamennyi csapatát, majd verjenek tábornokot, és támadják meg az ellenséget, amennyiben ez szükséges, hogy ne terjedjenek a háború lángjai a hazai belső tartományokban, amelyek az elmúlt időben lángra lobbantották az egész császárságot, és már majdnem hamuvá változtatták azt, sajnálatos pusztítással.

(*A Horvát Királyság és Szlavónia segítséget kér.*) A továbbiakban a magyar kormányzat és a rendek, ugyanígy Ferdinánd is, levélben sürgetik a horvát és szlavón királyságokat, hogy – hiszen köti őket hűségük és a korona – jöjjenek segítségére szomszédaiknak a közös veszély elhárítása érdekében, és végszükségben hozzák a csapatokat. A horvát és szlavón királyságok nem tudták teljes mértékben rendelkezésre bocsátani a katonaságot, különösen azért, mert akkoriban félelmet keltett az a hír, hogy a bosnyák királyságban az oszmán császárság óriási csapatokat gyűjt össze azzal a céllal, hogy a horvát területeken és várakon keresztül – ahol egyébként a császár elzárta az átjárókat – nyílt erővel támadják meg a velenceieket, akikkel nagyon heves háborúkat vívtak. A horvát és szlavón királyságok együtt 500 zsoldoskatonára toborzásához adtak pénzbeli támogatást, amelyet már Draskovich bán kezébe le is számoltak.

(*Zrínyi Miklós érkezik segíteni.*) Bár mindenki pénzzel jött segíteni, Zrínyi gróf – a császárhoz való hűséggel – személyesen akart a magyarok segítségére lenni,

ezért saját pénzén 30 *escadron* lovasságot toborzott. Szakolcához tiszteletre méltó rendben és felkészülten érkezve a többiek előtt bíborban és aranyban tündöklő Zrínyi előhúzta szablyáját, a császár előtt elhaladva kifejezte hűségét hozzá, miközben a császár a németek és pannonok csoportjának közepéről figyelte őt.

(*Zrínyi menekülésre kényszeríti a svédeket.*) Nem sokkal ezután a svéd ellenség megadta az ütközet lehetőségét, amelyet a császár elfogadott. Zrínyi embereivel fűgőn és bátran űzte el az ellenséget, hogy ismét mint győztes térjen vissza a táborba, újabb dicsőséggel megkoronázva, több mint 200 ellenséget megölve és majdnem ugyanennyit foglyul ejtve.

(*Zrínyi menekülésre kényszeríti a magyarokat és ragyogóan harcol.*) Zrínyi még kedvezőbb szerencse segítségével aratott sokkal nemesebb győzelmet a magyarországi Tisza mellett, amikor Rákóczi György fejedelmekre jellemző árulásokkal lázadást szított a császár ellen, megtörte az egyház közösségét, elszaggatva Krisztus varratlan alsóruháját, megzavarta a haza békéjét és nyugalját, megtámadta és sanyargatta a szerencsétlen népet, jogtalanul kikényszerített a császártól idegen javakat és birtokokat. Mikoron önnön vérével festi vörösrő a szerencsétlen Magyarországot, Rákóczi megparancsolja, hogy katonái közül egy ezred keljen át a Tiszán, pusztítsa el a közeli mezőket, tűzzel hamvassza el a városokat és a kastélyokat, erőszakkal keltsen félelmet. Götz főparancsnok elküldi az ausztriai Korneuburgot és Kremst, valamint a morvaországi Iglót birtokló, több várost meghódító Puchheim gróf ezredet (aki rendkívül udvarias ember, és úgy tűnik, a múzsák bájjal és kedvességgel ajándékozták meg) és vele Zrínyi grófot, hogy felszámolják és megbüntessék a fosztogatókat. Megtámadták az ellenséget, és rövid küzdelem után szégyenteljes futásra kényszerítették úgy, hogy több mint 3000-en a Tisza hullámaiba fulladtak és részben kardélre kerültek. Maga Zrínyi az ellenség vérében fürödve, hadvezérből egyszerű katonává változva saját kezével kettőt levágott közülük, majd harmadikként a zászlótartót, akinek kitepte kezéből a zászlót, és Götznek, a császári ezred parancsnokának felmutatta. Tudjuk, hogy Ferdinánd császár és Rákóczi fejedelem között nagy erővel vívott heves harcok zajlottak több éven keresztül, ami kevés sikert hozott Ferdinándnak. Felső-Magyarországon átkelve Rákóczi feldúlta és kifosztotta annak birtokait, messze vidéken is félelmet keltve fegyvereivel. Emellett nagy retteget váltott ki Pozsonyban, amikor elfoglalta Nagyszombatot.

(*Drugeth János száműzöttként érkezik Szlavóniába.*) Bár igen nagy veszteségeket okozott az országrész nemeseinek Rákóczi, mégis leginkább Drugeth Jánost, a királyi kúria bíróját kezdte üldözni, aki valamennyiük közül a legveszélyesebb

volt számára, és aki közvetlenül azelőtt nagy károkat okozott neki. Elűzte valamennyi birtokáról, erővel és fegyverekkel meghódította, és szinte a földdel tette egyenlővé az erős védelemmel rendelkező Jassy (Jászvásár) várát, amelybe Drugeth mint legbiztonságosabb menedékhelyre zárta feleségét és gyerekeit hatalmas vagyonával. Rákóczi megengedte, hogy felesége és a gyerekek biztonságos helyre vonuljanak, az igen értékes kincset pedig magával vitte. Mivel Drugeth elveszítette majdnem teljes vagyonát, családjával Szlavóniába ment, mivel Pannónia egész területén száműzötként nem lelt vedégszeretetre sem vér szerinti rokonságánál, sem a családfájához tartozó nemeseknél. Szlavóniában majdnem egy évig élt Draskovich Gáspár gróf és veje, Zrínyi Miklós nagylelkű támogatásával. Draskovich Klenovnik kastélyát adta neki mint lakhelyet, és megengedte neki, hogy az ott lévő vagyontárgyakat sajátjaként használja. Zrínyi Drugethnek több alkalommal nagyobb összeget adott, valamint egyéb eszközökkel segítette az életét. Mindketten támogatták kedves vendégszeretettel. Miután erre az időszakra Pannóniában a zavargások elcsitultak, Drugeth elkezdte a készülődést a hazatérésre. Keserőséggel gondolt arra, hogy idő közben becsületében, vagyonában, teljes gazdagságában mennyi veszteség érte, hazájától távol él idegenek támogatásával, segítségével. Fáradhatatlanul és mélyen mérlegelt, és arra gondolt, hogy soha nem tudja őket megjutalmazni ezért. Végül útnak indult, és Stájerországba érkezett, ahol nagy bánatában agyvérzést kapott, és mindenki nagy döbbenetére hirtelen meghalt, oly módon, ami méltatlan egy olyan emberhez, aki annyi szerencsétlenséget szenvedett el. De azt átengedjük másoknak, hogy megírják a pannóniai felkelések okait és történetét, mert ez nem része a mi gondolatmenetünknek, pedig érdemes lenne ezeket az emlékezés és az utókor számára tanulságként megismertetni.

Mivel Zrínyi korábban tanúságot tett háborús hőstetteiről, kinevezték főstrázsamesternek és a horvátországi részek generálisának, hogy ezzel az elismeréssel még jobban ösztönözzék a harcra. Miután hazáján kívül mindent sikeresen és dicséretesen megtett, visszatért szülőföldjére, Muraközbe, amelyet időközben a törökök szakadatlan támadása gyötört és örölt. Addig ugyanis testvére, Péter volt megbízva annak védelmével.

(*Zrínyi Péter nagylelkűsége és bátorsága.*) Ez a hely ösztönöz bennünket arra, hogy megemlítsük Pétert, és röviden elmondjunk néhány említésre méltó dolgot. Még fiatal ember, de férfias szívű, akinek herkulesi ereje van, és jártas a tűzerek mesterségében. Úgy döntött, elsajátítja ezt a tudományt, hogy minél többet ártson a keresztények ellenségének. Olyan mértékű tudást és jártasságot

szerzett, hogy egy alkalommal Kanizsa külvárosát porrá és hamuvá változtatta. Más alkalommal nem mindennapi bátorságát bizonyította Pozsonyban az országgyűlés ideje alatt, aminek a császár is szemtanúja volt. Amikor Ferdinánd a vadászatot élvezte, hogy pihentesse lelkét, egy hétéves vadkan rohant felé. A császár megparancsolta Zrínyinek, állítsa meg, mire ő azonnal leszállt a lováról, kihúzta szablyáját, és egyetlen erős csapással lesújtott a vadállatra, amely azonnal a földre rogyott, és elpusztult, miután a szablyával kettéhasította homlokát, és kifolyt az agyveleje. A csodálkozó császár elvette Zrínyitől a kardot, amelyet megforgatott, majd visszaadta, hozzátéve, hogy ez nem az ő kezének való. Ahogy ez bizonyítéka volt testi erejének és elképesztő bátorságának, úgy a másik történet, amely következik, egyedüli példája jóságos szívének.

Péter személyesen ügyelt Muraköz falvainak biztonságára, amíg bátyja, Miklós távol volt, a császári sereg szolgálatában. Felserkent az ellenség közeledtére, a sötét és viharos éjszakában, amikor mindkét oldal csapdát akart állítani. Emberei váratlanul egy török csapatba ütköztek, de lelkesen támadtak az ellenségre. Péter harci láztól fűtve egy törököt menekülésre kényszerített, és egészen a Muráig üldözte. A török azt kereste, hogyan mentse meg magát, de nem talált menedéket a parton, így kényszerűen a Mura hullámaiba vetette magát. Amikor az ellenség a vízbe ugratott, a gróf is követte, és az örvénylő víz közepén Neptunusznak mutatott be barbár áldozatot. Maga a gróf is alig tudta elkerülni, hogy elnyeljék a hullámok, de végül sikerült megmenekülnie egyik embere segítségével, akit egymás között „Legény”-nek neveztek.

A pozsonyi országgyűlés idején kapta meg a császártól a zsumberki kapitányságot, ahol majdnem 1000 ember tartozott a parancsnoksága alá. Ezt a tisztséget azzal a feltétellel kapta, hogy három hónapra csatlakozik a császári sereghez, miután hat század katonát kiállít, habár a régi szokás szerint a magyar királyok a törvény szerint az ilyen méltóságot általában a legérdemesebbeknek adták minden elvárt ellenszolgáltatás nélkül. Amikor véget ért az országgyűlés, IV. Ferdinándot, III. Ferdinánd fiát ünnepélyesen Magyarország királyává koronázták, ami az eretnekek páratlan arcátlansága miatt 11 hónapja húzódott.

(Ferdinánd ellátogat a császári táborba.) Ferdinánd személyesen akarta megismerlni Csehországban lévő csapatait, mert megtudta, hogy alábbhagyott a vezetők lelkesedése és hűsége. A csehországi Eger (Cheb) városát az ellenség ostrom alá vette, amelyet aztán maga a Paradis család adott fel, amely több alkalommal tett már bizonyosságot hűtlenségéről. Ekkor azonban Ferdinánd is az Eger melletti táborban tartózkodott. A svédek pedig úgy vélték, hogy a császár

kis létszámú hadseregével feleslegesen tette ki méltóságát, vagyonát és életét a vak hadiszerencsének. Végül az egyik elfogott császári katonától megtudták, hogy a császár teljes seregével jelen van, de az nem elég nagy egy császári felség számára. A svéd a katonát 10 arany pénzzel és szabadsággal jutalmazta. Ezért Wrangel Tolli (ahogy latinul mondanánk, „csapongó”), miután megtudta a katonától a császár tartózkodási helyét és a dolgok állását, összehívta 300 első osztályú, kivételes bátorságú és vakmerő katonáját, miután Tortensontól, a svéd ezredek tábornokától megkapta az engedélyt, úgy gondolva, hogy valami olyat kellene tennie, ami méltó az örök emlékezethez. Elhatározta, hogy éjszaka magát Ferdinándot fogja megtámadni a saját sátrában, és fogolyként viszi el, vagy rettenetes halállal bünteti. Tolli tehát elindult, és csendesen, őrségünket becsapva beosont, és bátor szívvel betört a császár sátrába. Erre Ferdinánd felugrott a fekhelyről valamennyi udvari szolgálóval, és nem tudta, hogyan védekezzen, hiszen nagy veszélynek volt kitéve: vagy az életét veszti, vagy szabadságát és vagyonát.

(*A horvátok kiszabadítják Ferdinándot.*) Minden bizonnyal vége lett volna Ferdinándnak és emberei is jelentős veszteséget szenvednek, ha nem sietnek oda a horvát veteránok, akik a közelben álltak őrségben, és nyugtalanította őket a kialakult nagy lármá. Született hősiességgel és vakmerőséggel gyorsan beavatkozva megzavarták, és szétverték a harci lázban égő ellenséget, amely már biztosra vette a császár feletti diadalt. Miközben feltartották az ellenséget, kimondhatatlan ijedségtől űzve megérkezett Lebenstein a császári hadtest egyik védelemre kijelölt szakaszával. A horvátokkal összefogva legyőzték Wrangelt és társait, csak alig néhányan tudtak elmenekülni, így végül a sors méltán büntette halállal az ellenség szemtelen vakmerőségét. Ezért az életét és testi épségét megóvó jótettért, amelyet kiváltképp a horvátoknak köszönhetett, megérdemelt lett volna, hogy Ferdinánd és utódai a késő kor emlékezetére ezt az egész népet a legnagyobb kiváltságokkal és kedvezményekkel halmozzák el.

(*Az illírek hadi bátorsága.*) Sok ember élő emlékezete és különböző történetek tanúskodnak arról, hogy az illír nép sikeres volt az elmúlt háborúkban, amelyek a legfélelmetesebb mértékben rengették meg a Római Birodalmat több mint 20 éven át, miután több alkalommal majdnem 30 ezer vagy több katonát küldött. És valóban lehetne többet is felkutatni az illírekről Evenhard Wassenberg, Emericha csodálatos művében, a *Florus Germanicus*ban, ha nem láttuk volna, hogy később általános irigységből minden dicséretet az első fejezetből töröltek. Ahogy Augustus császár az illíreket valamennyi nép közül a legjobb harcosoknak tekintette, ugyanígy Anasztasziosz császárnál is az illír sereg volt

az első, amelynek jó híre volt, és mindig hűséggel szolgált. Amikor Symmachus pápa levelet írt neki, hogy hagyjon fel az eretnekek védelmével és a velük való kapcsolattal, ezzel Anasztáz császárt jobban felbőszítette, nem hallgatott rá, hanem a keleti katolikus közösség püspökeit és velük ortodox alattvalóikat az eretnekekkel való kapcsolattartásra kényszerítette, miután rájuk küldte az illíreket. Legalábbis így mesélte Baronius a 490. évről, Marcellinustól: „Ebben az évben Trákiában erőszakos tömegben ismeretlen nevű nép, azaz bolgárok terjeszkedtek, akik az északi vidékek belsejéből kalandozva jöttek. Ez kegyetlen harc volt, ebben az ütközetben az illír hősiesség leverve, amíg a római sereg teljesen megsemmisült.”

Gusztáv svéd király korának hadtudósa részrehajlás nélkül a heves vérű illíreket az ördög népének nevezte, gyorsaságuk, harci kedvük és kitartásuk miatt, amelyet az ütközetek során tapasztalt. Azt azonban kijelentette, hogy nem lenne hajlandó töltött fegyverek ellen küldeni őket (mert bátor katonáknak számítottak), mint azt a sebhelyes Johann és a kopasz, borjúfejű Giuseppe tette, amivel elsőként Pappenheimre, a germánok Scipiójára, másikként Isolanóra, a horvátok Odüsszeuszára utalt.

Miután Ferdinánd megtapasztalta az ellenség elszántságát, átköltözött Egerből (Cheb) Pilzenbe, hogy élete és hatalma a továbbiakban ne legyen veszélyben. Itt ugyanúgy a sereg közelében volt, és itt is hozzájuthatott mindenhez, ami a háborúhoz szükséges volt.

(*Zrínyi Péter háborúba indul a császárságért.*) Nem sokkal ezután, a következő nyáron az országgyűlésre Zrínyi Péter sietve összegyűjtötte csapatát, így a nemesség köréből zászlajához csatlakozott Frangepán György és fia, Farkas, Ráttkay György és Eszterházy Tamás. Zrínyi sietett Pilzenbe a császárhoz, magával vitte Ráttkay Györgyöt és néhány lovast. Időközben a századok Frangepán vezetésével lassan haladtak előre. Nehéz lenne felbecsülni, hogy az udvari hivatalokat betöltők közül hányan várták kíváncsian, hogy lássák a horvátok érkezését, mintha egyikük sem látta volna korábban ennek a nemzetnek tagjait. És még elégedetlenkedtek is, mert lassabban jöttek a vártnál. Amikor végre megérkeztek, Ferdinánd megparancsolta nekik, hogy vonuljanak el a városlakók és az udvar előtt. A polgárok és a nemesek kivonultak a városból, hogy megnézzék a vonulást, és követték a lovasszázadokat. Lenyűgözte őket a katonák virágzó fiatalsága és ereje, fegyvereik, valamint a lovak szerszámzata, így többnyire azon a véleményen voltak, hogy még nem láttak ilyen jól felszerelt katonaságot. Ezt követően a horvátokat a 3000 lépésnyire lévő császári táborba küldték, s őket

bízták meg azzal, hogy Pilzenből az élelmiszer-utánpótlást elkísérjék. Miután megérkeztek a táborba a szállítmánnyal, szerencsétlennek tartották magukat, mert az ellenség, amelyet valamivel korábban a horvát veteránok méltányosan megbüntettek, két nappal korábban titokban megszökött. Az ellenség olyan gyorsasággal menekült – hiszen a félelem szárnyat növeszt –, hogy naponta 4000 lépést tett meg, ágyúkkal és egyéb máhával együtt. Ezen okból Zrínyi, Johann von Werth főparancsnok utasítására, elküldte Frangepán György grófot és Ráttkay Györgyöt egy századdal, hogy üldözzék az ellenséget, és derítsék ki, hova tűnt. Elindultak, és követték a nehezen járható sziklás terepen csaknem 40 ezer lépésnyire Zwickau felső-szászországi városig, de sehol nem találkoztak az ellenség nagyobb csoportjával. Végül összeütköztek egy századdal, néhány katonát megöltek, a többieket fogságba ejtették. Bár örültek annak, hogy az ellenség számához képest gazdag a zsákmány, mégis rettegés kerítette hatalmába őket, mert egyes hírekből megtudták, hogy az ellenség parancsnoka, Wrangel tudomást szerzett az ő hadjáratukról, és ezért tisztet küldött, hogy az Annaberg-hágónál bevarja őket. A félelmet emellett a szászországi és a meisseneni parasztok és a városok lakóinak és kereskedőinek árulása és hűtlensége is fokozta (habár egyik harcoló félhez sem tartoztak). Hűtlenségükben jobban örültek az ellenség sikereinek és a császári katonák vereségének, ami majdnem be is következett Schneebergnél, ahol a lakosság lest állított. De mivel az Isten oltalmazza az övéit, és a požežani születésű Damjan lovas tábornok volt a vezető, aki bátor és tekintélyes ember volt, valamennyien sértetlenül visszatértek otthonukba a megmentett zsákmánnyal. Folytathatták a menetelést Hesse felé, és közben több alkalommal is összecsaptak az ellenséggel.

(Összetűzés az ellenséggel Erfurt mellett.) A hadi sikerek Erfurtban, Tübingia városában folytatódtak. Zrínyi ugyanis azt a parancsot kapta, hogy különítményeivel váratlanul foglalja el a város kapuit, hogy az ellenség ne akadályozza a császári sereg átvonulását. Itt Ráttkay György és Stjepan Bogdanović egy szakasz katonával harcolt (Zrínyi időközben a többiekkel a város melletti domb lejtőjén foglalt állást), és több alkalommal visszaverték az ellenség betörését, majd három órán keresztül a város előtti sáncoknál és árkoknál. Elismeréssel vonultak sebesültjeikkel a táborba, amíg mindenütt folyamatosan dörögtek az ellenség ágyúi és karabélyai.

Ezen túlmenően, bár Peter von Holzappel dicséretes győzelmet aratva kiűzte az ellenséget Csehországból anélkül, hogy emberei vérént ontotta volna, úgy tűnt, őt is meg kell feddni, amiért szabadon engedte Csehországból a

szenvedés és nehézségek között menekülő ellenséget, és nem akadályozta szabad és biztonságos átkelését a Réz-hegyen, ahol néhány emberünknek megparancsolhatta volna, hogy állják el az utat, és okozzanak veszteséget az ellenségnek. Mivel az emberek jobban szeretik a háború zűrzavarát, amely a katona megbecsültségének és gazdagságának forrása, valamint az erőfeszítés és a bátorság jutalma, mint hogy szigorú és tétlen katonai szolgálatot viseljenek el egy békés uralkodó alatt, aki dicsőség nélkül ápolja a békét, mindebben szükségszerűen megmutatkozik a csalárdság és a hűség. Most elhagyjuk a többi, ott zajló eseményt – bár azok sem jelentéktelenek –, és sietve a komolyabbakra és a mi szempontunkból fontosabbakra térünk vissza, mégpedig a Miklós bánról szóló történetekhez.

(Zrínyi Miklós Kanizsa alá készül.) Fentebb már meséltünk a Mura és a Dráva által körülölelt félszigetről, amelyet a kanizsai törökök rendszeresen portyázással pusztítottak. Azonban még ez sem volt nekik elég, és gyakori betörésekkel a Batthyány Ádám fennhatósága alá tartozó területet is veszélyeztették. Ahogyan a Vukovo nevű falut, amely más uralom alá tartozó falvakhoz hasonlóan teljesen elpusztult, mert minden lakosát elhurcolták rabszolgának. Ez végül arra készítette Batthyányt, a vidék kapitányát, hogy tanácskozzon Zrínyi Miklóssal, és azt követően határozzon úgy, hogy közös erővel kell megtámadni a kanizsaiakat, és az eddig okozott károkat ugyanilyen mértékben megtorolni.

Ezért kapott Zrínyi Batthyánytól egy *escadront* 30 lovassal, valamint Péter testvére is csatlakozott, több nemes is toborzott Szlavóniából, köztük volt Erdődy Farkas – Draskovich János nádor veje, kiváló, bátor, reményteljes fiatal –, aki jól felszerelt csapattal érkezett, és így együtt közepes nagyságú dandárt tettek ki, és megindultak a hadjáratra Légrádból.

A lovassághoz csatlakozott nemesek között ott volt Franjo Čikulin is, az élet szeretetét nemes erkölcsökkel finoman ötvöző fiatalember, aki egészen néhány évvel azelőttig a báni Perkös erőd parancsnoka, majd a császári sereg kapitánya volt. Az ő dédapja, Ludovik Čikulin, aki származását tekintve ősi firenzei pecsétőr-családból származott, látogatóba ment a liburniai Rijekába. Itt fogságba ejtette a szerelem, egy kifinomult szépségű nővel Ricciano báró családjából, és vele házasságot kötött, és ott maradt. Hasonló nevű fia a velenceiek és I. Ferdinánd konfliktusában vagyonának egy részét elveszítette. Čikulin végül Klisa török általi elfoglalásakor halt meg, miután saját költségére kisebb csapat katonát állított ki, így a kereszténységnek nagy szolgálatot tett. Örökösnek Franjót, Julije apját jelölte meg. Az illír szülőföld szépsége vonzotta, és véglegesen Szlavóniában

telepedett le, feleségül a Ráttkay családból való hölgyet vett el. Franjo is, akiről beszélünk, olyan örököszt hagyott, amilyent a haza kívánhatott.

A következő éjszaka átkelve a Murán a szövetségeseik úgy haladtak előre, hogy elsőként Légrád polgárai vonultak, őket Zrínyi gróf válogatott csapatai követték, fegyveres szabadjaival. A harmadik csoportot Péter testvére vezette Erdődy Farkassal, az oszlopot Batthyány magyarjai zárták. Megérkezvén a Kanizsa közelében lévő Szent Miklós-hegy lejtőire valamennyien megálltak, és elrejtőztek, hogy az ellenség nekorán észrevegye őket. Előreküldték Ivan Kanadint, a fáradhatatlan embert, hogy az ellenséget lépre csalja egy kisebb csapattal. Az ellenség azonban megtudta a mieink érkezését, ugyanis a neki adózó gazdák értesítették, így hasonló csapattal vonult ki ő is. Ezután néhány vakmerőbb katonát küldött, hogy nyílt csatát kezdjen. A légrádi polgárok meghallva mindkét oldalról az ellenség kiabálását gyorsan megindultak. Egy csapat ellenség jött velük szembe, amelyet folyamatosan újabbak követtek. A harcot a háború változó és bizonytalan szerencsájével vívták, és egyik fél sem engedett. Zrínyi hátulról csapott le, mint a villám, fegyveres szabadjainak csapatával, oldalról Péter nyomult előre, és akkor a törökök pánikba estek, és végül elmenekültek. A mieink az előváros kapujáig üldözték őket, aztán hagyták őket futni.

Ali pasa a kapuban várta az ütközet kimenetelét. Amikor látta, hogy az övéi menekülnek, valamennyiüket kemény szavakkal megszidta mint harcra alkalmatlan gyávákat, akik elfelejtették az egykori bátorságot, megszegyenítve beengedte a maroknyi csapatot. Miután katonáit ismét csatarendbe állította, és harci kedvüket felszította, maga Ali pasa is csatlakozott a harchoz. Amikor a mieink ugyanígy visszafordították erőiket, és soraik ismét felfejlődtek a taktika szabályai szerint – a gyakran kivívott győzelmek a dicsőség megőrzésére lelkesítették őket, a barbárokat pedig az elszennvedett vereségek miatti bosszú lelkesítette –, bátran vetették magukat a harcba, és szörnyű ütközet alakult ki.

(*Zrínyi rövid és szívből jövő bátorítása.*) Ekkor Zrínyi gróf szólalt meg először kezét felemelve: „És ha láttok engem harcostársaim, hogyan esem el, ne futamodjatok meg gyáván, hanem mutassatok be földi áldozatot a győzelemért, amíg kitartóan harcoltok jobbotokkal magatokért és a sajátjaitokért.” Miután a mieink meghallgatták e szavakat, kitört a nagyon heves harc, ahol mindkét oldalon sokan elesetek. Végezetül a mieink Isten segítségével megszerezték a győzelmet: a török harcrend ugyanis váratlanul felbomlott, és a törökök elmenekültek, mert féltek szembeszállni az elszánt ellenféllel, ahol a kegyes hadi szerencse is növelte a lelkesedést. Emiatt ebben az összecsapásban az

ellenség olyan vereséget szenvedett, hogy az utolsó támadásban több mint százan estek el.

(*Leszámolás a törökökkel.*) Az ellenség legnagyobb bánatára két hírneves vitéz is elesett, akik képzett katonák és vagyonos emberek voltak. Az egyik halott Kanizsából származott, a másik pedig a bihácsi horvát erődből érkezett vendégként barátait meglátogatni. Utóbbi feltűnő bátorságú és megjelenésű lovas volt, különös perzsa módra arannyal szőtt ruhát viselt, és pamutkelméből készült köpenyt, amelyen darvak voltak láthatók. Közülünk is közel 20 ember meghalt. Köztük Dessics Farkas is, aki Zrínyi gróf számára különösen kedves fiatalember volt, akit úgy öltek meg, hogy levágták a fejét, amikor a ló alá esett. Azt beszélik, hogy reggel Bocskay János lerészegedett a nagyon sok pálinkától, és egy szelídítetlen ló hurcolta és vitte, amelyet a vékony gyeplővel és a tatár kantárral nem tudott megtartani, így az ellenség kezébe került. Most pedig mint rab egy kegyetlen börtönben megérdemelt büntetését nyögi részegsége és meggondolatlansága miatt. Szintén elfogták Lackovics Lászlót, egy 18 évnél fiatalabb ifjút, aki különös heveséggel és buzgalommal harcolt korához képest.

(*Erdődy Farkas halála.*) Erdődy Farkas végzetes és nagyon tragikus halála elhomályosította és keservessé tette az egész győzelmet, amelyet a mieink már a kezükben tartottak. Ő ugyanis vakmerő szívvel, amely miatt mindig féktelen volt, semmibe vette Zrínyi gróf harci tapasztalatait, és közvetlenül a harc előtt lényegtelen okok miatt komoly viszály alakult ki köztük. Erdődy három vagy négy lovassal óvatosan egy ismeretlen ösvényen feljutott a hegyre, amelyről már beszéltünk, és amelyik alatt a mieink megbújtak. Miután észrevette az ellenséget, hanyatt-homlok rohant feléjük, de hátulról egy ólomlövedék találta el, ő pedig lecsúszott a lóról. Négy bajtárs érkezett a segítségére, de ők maguk is meghaltak, miután a törökök rájuk támadtak. Farkas elterült a földön, lándzsa szúrta át, és ő kilehelte lelkét, miután kettős sebet kapott a tarkóján. Amikor később tudomást szereztek haláláról, az ütközet hevében a harci kedv mindenkinél alábbhagyott, és a csatarendet feladták, a győzelmet pedig ezután holttestének megszerzése jelentette. Amikor nagy nehézség árán ez sikerült, dél körül véget ért a harc, holttestét gyorsan összeállított szekérre helyezték, és elküldték Ludbregbe. Amikor apósa, Draskovich János nádor később visszatért Magyarországról Szlavóniába, tisztességes temetéssel a vinicai erőd alatti Szent Márk-templomban, ősei közelében helyezte örök nyugalomba.

(*A magyarok összeesküvése a nádor ellen.*) Maga Draskovich nádor még egy évvel sem élte túl vejét, mert időközben munkái és gondjai nyomasztották Pannóniáért,

különösen egyes magyar uraságok miatt, akik hazaszeretet mögé rejtették gonoszságukat. Munkáját félbehagyva sietett Szlavóniából Pannóniába. E nagyurak nem titkolt gyűlölete a nádor iránt időközben abban nyilvánult meg, hogy levelet küldtek Ferdinándnak tele kitalált dolgokkal és pletykákkal, saját népüknek és királyuknak magukat mint a haza tisztességes polgárait bemutatva: jelentve, hogy Draskovich Magyarországot a védelemtől megfosztva hagyta az ellenségnek, hogy az rombolja és prédálja; ezért távozása óta a törökök így gyakran rabolnak jelentős zsákmányt; hogy Rákóczi György ismét lázadást és polgárháborút szít, miközben a nádor nem siet vissza, mivel nincs semmi vagyona Pannóniában; és gyakran azt beszélték, hogy vissza sem tér Szlavóniából, még akkor sem, ha Pannónia végveszélybe kerül. Ezért a legjobb megoldás az lenne, hogy a királyi felség hasznos és atyai tanácsokat nyújtana az ingadozó Pannóniának, és a nádori tisztséget egyikükre ruházná át, mert ezt a jelen veszélyek megkívánják.

(*Császári válasz az összeesküvőknek.*) Ferdinánd pedig, aki már nagyon jól tudta, hogy az illír nép iránti irigység gyötri őket, és elvágja az uralkodás iránti szenvedély, elküldött válaszában nyugalomra és várakozásra utasította őket, a nádor küszöbönálló érkezéséig; hogy addig semmit sem tudott azokról a veszélyekről, amelyektől féltek, és nem tart attól, hogy az oszmán és az erdélyi uralkodó megzavarja a békét, mert nemrégiben szent szövetséget kötöttek és békeszerződéseket cseréltek; hogy ne higgyenek könnyen az első pletykáknak, és hogy a jövőben valami maradandóbbat és jobbat várjanak azoktól, akik ezt tudják. Továbbá ami a feladatok másra való átruházását illeti, ez nincs összhangban a királyi joggal, az országgyűlésé a döntés joga, és addig a szilárdan őrzött nádori hűség nem méltó arra, hogy azt, amit a nádor mindenki szavazatával elért kiváló szolgálataért, elveszítene az egyének irigysége és az uralkodó csendes haragja miatt.

Ferdinánd továbbküldte a kapott levelet a nádornak, és atyailag figyelmeztette, hogy hosszabb távollétével ne adjon lehetőséget a gazembereknek a rágalmazásra. Amikor Draskovich sietős utazás után Pozsonyba érkezett, a koholmányos levél írói elhallgattak, és érkezésével elhallgattatta és lecsillapította mindazt, amit ellene kiforraltak és kezdeményeztek.

(*A császár a nádornak adja Ovarin várát.*)⁴ Míg Draskovich az idők során a tőle megszokott ügyességel, bölcsen és szorgalommal intézte az ügyeket,

⁴ Ma Mosonmagyaróvár (németül Wieselburg-Ungarisch Altenburg), amelyet tízévi használatra kapott Draskovich János nádor.

felismerte benne ezeket a tulajdonságokat, Ferdinánd császár jóindulattal neki ajándékozta a várat és az összes óvári és az altenburgi birtokot, egy meglehetősen gazdag pannon uradalmat, tíz év alatt 200 ezer tallér jövedelemmel. A nádort örömteli kísérfő szertartással, sok résztvevővel és mennydörgő ágyúdörgéssel vezették be a birtokra.

(*Draskovich János nádor jámbor halála.*) Miután több hétig ott tartózkodott, ahogy az emberi élet ingatagsága hozza, amely örömet bánattal vegyít, nagyon megbetegedett, és a betegségtől elnyomva néhány napon belül meghalt. 1648. augusztus 7-én, 45 éves korában és a hivatala második évében, a becsületes emberek nagy bánatára. Mindazonáltal inkább megerősítette magát azon szentségekkel, amelyeket ő maga keresett és kért a keresztény szokások szerint, valamint Szűz Mária iránti egyedülálló odaadása miatt, akit mindig is rendkívül tisztelt. Csakúgy, mint a nádori tisztség átvételekor, át akarta venni a közelmúlt terheit azzal, hogy fogadalmat tett, bűneit feloldva szent gyónással a máriavölgyi templom oltáránál, és nyilvánosan bűnbánatot tartva az eucharishtiában, hogy nyilvánosan tanúskodjon az egész világ előtt a Szűzanya iránti odaadásáról. Néhány hónappal halála előtt ugyanannak a csodatévő Szűznek oltára előtt, akit Pozsonyban nagy tisztelettel imád a nép, jámborságával letérdelt, és két teljes órában át gyulladt tüdővel ajánlva magát és alázatos imával felajánlott neki egy ezüstből készült szívet, iránta való szeretetének és tiszteletének jeléül.

Addig is áhítatán szeretné elidőzni: hogy Szűz Mária iránti áhítatát gyakori utalásokkal is kimutathassa, nemcsak áhítatosan és figyelmesen olvasta zsolozsmáját, hanem latinból magyar nyelvre is lefordította, azok számára, akik nem ismerik a latin nyelvet. Pénzt adott, és megkérte Németh Jákob jezsuita atyát, hogy nevét elhallgatva adja át a pozsonyi nyomdának.

Nemegyszer megtörtént, hogy a szentmise áldozatát meg akarva hallgatni észrevette, hogy nincs ministráns, felállt helyéről, és az oltárhoz lépett, hogy válaszoljon a papnak, amikor áldozatot mutat be. Házasélete kezdetén, miközben sajnálta, hogy felesége még mindig Luther téveszméihez van láncolva, olyan buzgó imával vágyott megtérésére, hogy Smolenice városában az asszony felfedezte a hálószobában imádkozó térdének nyomait; csodálkozva a dolog furcsaságán megkérdezte, mi készíteti őt ilyen nehéz munkára, miért fordul oly gyakran Istenhez, amint az észlelt nyomok mutatják: „A lelkedért, asszonyom – mondta. – Imáimmal kérlelem a magasságos Istent, mert tudod, nem hihetem azt, hogy te voltál elrendelve élettársamul, amíg lelkedet nem kapom meg közös Teremtőnkől.” Miközben körbejárta és megszemlélte az altenburgi birtokot,

észrevette, hogy ott sok más vallás híve keveredik, mélyet sóhajtott, és hasonló sóvárgással mondta ezeket a szavakat az asszonyhoz fordulva: „Milyen szerencse, hogy Isten ennyi életet ad nekem, de bárcsak látnám, hogy fáradozásommal és szenvedésemmel ennek az uradalomnak az alattvalói meghódolnak Istenemnek, és akkor, ó, feleségem, örömmel hagynám el ezt a halandó világot.” Akarata ellenére 1647-ben az országgyűlés idején 90 templomot adtak az eretnekek dühére, csak a rossz katolikusok beleegyezésével és igyekezetével, Ferdinánd parancsára, kézírásos levélben.

Az Istenanya olyan irgalmassággal fizetett neki tiszteletéért, amiért életében ennyire imádta, hogy az ünnep utolsó napján szólította magához, amelyet „Havas Boldogasszonynak” neveztek. Utolsó szavaival azt mondta, hogy ezzel a hóval, amelyet valamikor Rómában csodával megőriztek, maga is elmegy ezt megköszönni. Legyen elég feljegyezni ezt a néhányat a sok szóból, amelyből meg lehet ítélni egész életének egyéb buzgó kívánságait.

Abban az időben, amikor lelkét az égiek közé rendelte, sokan voltak, akik úgy gondolták, hogy riválisai irigysége miatt az őt kezelő orvos lassú és halálos mérgei ölték meg. Állítólag korábban gyakran célzott erre panaszos hangon, majd halálos ágyán mutatóujjával háromszor is megfenyegette az orvost. A pozsonyi Szent Márton-dómban temették el – ahol szülei is nyugszanak – tisztes temetési menettel és sok előkelőség kíséretével, mint ahogy illik is egy kiváló férfiúhoz.⁵ Nagyon tekintélyes és finom kidolgozású sírba helyezték, hátrahagyta kivételes özvegyét, Thurzó Barbarát, jámbor és bölcs asszonyt, kettő fiával és három lányával, közülük az egyik Katarina, akit néhány évvel korábban a Stundena kolostorba adtak mint Krisztus jegyesét.

Aki külsejéről, testalkatáról szeretne tájékozódni, az nézzen utána, mit jegyeztünk fel édesapjáról. Draskovichot az éles ítélőképesség elsőprő ereje jellemezte, magasztos és határozott tekintéllyel, valamint vezéri erényekkel, de szerencsével is, hiszen úgy tűnt, hogy minden tettében és döntésében kegyes és jóindulatú szerencse kísérte, amikor a magánéletből felemelkedett a legmagasabb köztiszteletig.

⁵ A Szent Márton-dóm a 16. századtól hosszú időre a Magyar Királyság politikai elitjének és kormányzatának egyik legmeghatározóbb, központi temetkezőhelyévé vált. Az egyházi főrendek majd minden vezetőjét, azaz a főpapi királyi helytartókat itt helyezték örök nyugalomra. Itt nyugszik több esztergomi érsek (Pázmány Péter, Lippay György, Széchényi György), és számosan a világi elit tagjai közül is (Pálffy Miklós, Draskovich II. János, Pálffy Pál, Pálffy János). Forrás: PÁLFFY 2017.

(*Rákóczi György halála.*) Rákóczi György erdélyi nemes október 15-én⁶ életét halálra cserélte, éppen akkor, amikor pénzért szeretne volna Magyarország 13 kereskedővárosát visszaszerezni, amelyek egykoron zálogként a lengyel királyság alá tartoztak.⁷ Ha ez megtörténik, gyorsan összegezhethetnénk, hogy szívét és tudását arra összpontosította, hogy hatalomhoz jusson, és hatalmát egész Magyarországra kiterjessze, mert felismerte, hogy Ferdinánd Prága elvesztése után tehetetlen és legyőzött volt, és erői meggyengültek Csehország teljes területén.

Amikor Ferdinánd értesült Rákóczi haláláról, elküldte és eligazította Törös János megbízottját Kassára, valamint Pannónia Felvidékének öt tartományába – ahogy az emberek mondják, vármegyéjébe –, hogy visszavárja őket. Ugyanis a vármegyéket Ferdinánd békekötéskor egy életre Rákóczira hagyta, pedig maguk a kassai polgárok, akiknek elégük volt Rákóczi szigorú és kapzsi uralmából, figyelmeztették Wesselényi Ferencet, a Felvidék kapitányát,⁸ hogy a császár nevében gyorsítsa fel a csatlakozást, és ők a jövőben semmiképp nem vetik el Ferdinánd uralmát, hanem rendületlenül megőrzik teljes hűségüket és hűséges tiszteletüket, mint az ő királyi felsége régi alattvalóihoz illik. És így a császár végül visszafogadta Kassát a királyság elcsatolt részeivel.

(*Lippay zsinatot tart Nagyszombatban.*)⁹ Időközben Lippay György esztergomi érsek volt az az ember, akit megviselt a bűnösök nyugalma, s emlékeztetett arra, hogy már tíz év múlt el az ország egyházi vezetőinek zsinata óta, és az eretnekek és hatalmuk egyre erősödik, a katolikus nagyurak vallásossága eltűnőben, s az Isten nyája, amely gondjaikra van bízva, vaddá válik és eltávolodik a tudománytól, amely jellemzi a felszentelt embereket, köztük különösen Draskovich György győri püspököt. Aki szokatlanul nagy találékonysággal emelkedett erre a méltóságra, s mindig ravaszul nagylelkű volt, ezért megnyert és megvesztegetett néhány embert a császárnál, akik leplezetlenül hajlottak hozzá. A püspök, aki

⁶ Helyesen 1648. október 11.

⁷ 1412. november 8-án, Zágrábban kelt az az oklevél, amelyben Luxemburgi Zsigmond – 37 ezer cseh garasért – zálogba adott 13 szepesi várost, valamint három várkastélyt II. Ulászló lengyel királynak. Bár a Velence ellen háborúzó uralkodó a cserét „rövid távú” üzletnek gondolta, a sors végül úgy hozta, hogy a különleges státusba lépő területek egészen 1772-ig lengyel kézen maradtak. Forrás: TARJÁN [é. n.].

⁸ Wesselényi Ferenc gróf (1605–1667) a vasvári béke következtében kialakuló főúri elégedetlenség élére állt, de halálát követően az összeesküvés összeomlott.

⁹ Lippay György (1600–1666) 1642-től volt esztergomi érsek. 1663–1664-ben Zrínyi Miklós meghatározó támogatója, szövetségese, feltétlen híve és hazai kultuszának elsőrangú és legtekintélyesebb képviselője volt. Forrás: TUSOR 2015: 221–222.

rendkívüli mohósága folytán nagyobb vagyonra törekedett, nemcsak a nemességre, hanem a kanonokok támogatására is, nagy igazságtalanságokat és tekintélyének is alárendelt alattvalóinál különféle károkat okozott. Különböző szegyenfoltokkal szennyezte be a püspöki méltóságot, amely előtte szent volt, és tisztelt, cselekedete ahhoz vezetett, hogy megrengette az egyház helyzetét.

(*Draskovich Györgyöt megfosztják a püspöki tisztségtől.*) Mivel a nemesség már a gyűlés előtti napokban nagyon súlyos vádakát emelt, és követelte Draskovich bíróság elé állítását, és mivel félték a tömegek lázadó felkeléseitől a papság ellen, Lippay ezért nemes szándékkal szeptemberre összehívta a zsinatot. Ezen mindenki egyetértésével, Lippay jámborságával és a közjó nagy buzgalmaival jóváhagyták azt, ami a katolikus hit gyarapodása, a gonosz szokások korrekciója és a bűnösök megbüntetése szempontjából hasznosnak tűnt. Draskovich valóban megfeledezett a veseszületett nemességről és a megszentelt méltóságról, amelyet viselt, ezért a zsinat egyhangúlag megfosztotta három évre egyházi javaitól, csak évi 5000 talléros díjat kapott, amely a felszentelt személy méltóságának fenntartására volt rendelve, megfosztva ezzel tekintélyétől és jó hírnevétől, nemcsak a fent említett bűncselekmények miatt, hanem különösen püspöksége javainak tönkretétele, elpusztítása és elidegenítése és végezetül az egyházközségek túlzott kapzsi megadóztatása miatt.¹⁰

¹⁰ Az 1648. szeptember 14-én kezdődő nemzeti zsinat levéltári kutatásai során eddig előkerült egyetlen végzése (*deliberatio*) kizárólag Draskovich ügyeivel foglalkozik, és a következőt mondja ki: „Főtisztelendő Draskovich György győri püspök úr notórius kihágásai miatt, tudniillik mivel a győri püspökség javait lerontotta, adósságot csinálva világiak kezére juttatta, és az egyháznak alávetetteket számos módokon türhetetlenül gyöttri, olyannyira, hogy hacsak tüstént nem kerül sor hatásos orvoslásra, a szépséges győri egyházmegyének el kell pusztulnia és javai teljesen elhagyottá válnak. Mindezt felfüggesztetik püspöki, úgy a tized, mint az egyéb javak jövedelmeinek élvezésétől és igazgatásától, meghagyatván neki lakásul győri rezidenciája valamint egyházmegyéjének lelki kormányzása. A püspökség jövedelmeiből továbbá évi ötezer forint utaltatik ki számára. A győri püspökség jövedelmeit mindeközben kapják és adminisztrálják főtisztelendő Széchényi György választott veszprémi püspök úr, továbbá Bényi János és Berdóczy György győri kanonokok. Ezekből először ki kell váltaniuk a győri püspökség világiak által elfoglalt, vagy bármilyen más módon elidegenített birtokait, a jogtalanságot elszenvedőknek és sértetteknek elégtételt kell adni, a győri egyházmegye számára növendékeket kell tartani, és végül pedig a püspöki házak és várak fenyegető romlását restaurálni kell. Erről alázatosan informáltatni fog Öfelsége és kéretni segítsége a végrehajtáshoz, és Öszentsége is, ha szükséges lesz.” Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária, Acta Particularia (A 93), 8. cs., 643rv fol. Közli: TUSOR 2014: 72–73.

És bár makacsul kitartott, korántsem elégedett meg ezzel az enyhébb intéssel, ezután a bíróságon, amelyet a királyság törvényei szerint az érsek tartott, 200 ezer tallerra büntették, és megparancsolták neki, hogy ismét mondjon le az egyházi javakról. Draskovich ezután sietve elindult Bécsbe a császárhoz, hogy visszaszerezze kegyét, és visszakérje javadalmát. Ott sokáig erejét nem kímélve küszködött, és néhány ember kérésére végezetül alig érte el azt, amit akart, mert különböző barátok kötelezték, és elhelyezték a 200 ezer tallért, az érsek ítélete pedig végezetül sértetlenül egészben megmaradt, a püspök pedig visszatért Győrbe. Így az átkozott kapzsiság és az uralkodás iránti iszonyatos szenvedély megragadja a lelket és a szívet, s ez az embert becsületének, hírnevének és dicsőségének elherdálásába dönti. A gazdagság pedig, amely általában segít másoknak a hírnév megszerzésében és fenntartásában, őt hírhedtté, megvetésre és örök szégyenre ítélte volna, ha nem jutottak volna eszébe öregkorában és élete vége felé jobb gondolatok. Ezért több hónapig ótvartól és ráktól szenvedve, a gyógyulás reménye nélkül, végül jó emberek biztatására megnyugodott, és minden vagyonát olyan jámborsággal osztotta szét, ezt végrendeletében megerősítette, így nemcsak jó kereszténynek mutatkozott, hanem áhítatos egyházi embernek is.

Ugyanis azonkívül, hogy 100 ezer tallért unokaöccseire, testvére, Draskovich nádor fiaira hagyott, a fennmaradó jelentős összeget jámborságra fordította. Ezért a Jézus Társasága szerzeteseinek, akiknek korábban átadta a gazdag pornói kano-nokságot, több mint 40 ezer tallért különített el a soproni kollégium alapítására;¹¹ mivel eszébe jutott, hogy illír származású, 10 ezer tallért különített el a zágrábi káptalan bolognai szemináriumának megsegítésére; a Szent Klára-kolostor apácáinak, akik a Gradec hegyén éltek,¹² valamint végrendeletében tíz másiknak is hagyott; és végezetül amennyiben bárkit bármilyen okból becsapott, Zakariás példáját követve néhány ezret tett félre az ő kárpótlásukra. Amikor mindezt végrehajtotta, a keresztény szertartás szerint minden szentséggel megerősítve, egyedülálló odaadással Istennek és a Szűzanyának és minden jelenlevő vigasztalására adta át lelkét Istennek.

(*Zrínyi Miklós báni kinevezése.*)¹³ Már három év telt el azóta, hogy Ferdinánd császár bejelentette, hogy Zrínyit kitüntették e három királyság parancsnokságával.

¹¹ Részletesebben lásd KÁDÁR 2018.

¹² Draskovich György püspök 1646-ban alapított klarissza kolostort Zágrábban, ahová Pozsonyból érkeztek az első apácák, amely 1655-től nem a mariánus, hanem az újonnan alapított ladiszlaita ferences rendtartomány felügyelete alatt állt. Forrás: KOLTAI [é. n.].

¹³ „A bécsi Hofkriegsrat anyaga 1918 előtt selejtezésre került, s az Udvari Haditanács Zrínyinek szóló iratai közül, melyeket Széchy még fölhasznált, tudomásunk szerint egyetlen (témánkat

Mivel a császár sok pénzzel tartozott a svéd ellenségnek, ezért időközben a bán katonáinak fizetését nem tudta kiegyenlíteni, ezért Zrínyi megtagadta ennek a méltóságnak a szolgálatát. Ezért az 1649. év elején, január havában parancsot adott ki a kincstárosoknak, hogy fizessék ki az elmaradt összegeket, és ezzel egy időben Petretić Péter,¹⁴ a zágrábi püspök és elődje, Bogdán Márton, aki tanult és jogtudásáról régóta híres ember, valamint Erdődy Miklós gróf Varasdon a császár parancsára a királyság nemesei és előkelőségei elé állította Zrínyit, hogy mint bán rendelkezzen. Nemesei és előkelőségek sokasága gyűlt össze ott, nemcsak azért, mert hosszú évekig a haza ügyei közül egyik sem oldódott meg tanácskozással a megüresedett előljárói tisztség miatt, hanem azért is, hogy köszönetet mondjanak Zrínyinek, és hogy engedelmes honfitársak legyenek.

(*Zrínyi Miklós gróf beszéde a száboron.*) Amikor a püspök befejezte kiterjedt beszédét, amelyben a Zrínyi családnak a császárok és a haza felé tett halhatatlan érdemeit, valamint magának Zrínyinek taglalta nagy erényeit, a bán a következőkben tömören és komolyan válaszolt:

„Ha ezen dicsó királyság népes gyűlése s a főrendek nemes és méltóságos tekintete – úgymond – nem bátorítana, nem tudom nagyságos, főtisztelendő és többi uraim, micsoda ok ösztönöznének a tehernek fölvételére. Tanakodtam, hogy kérjük meg ő császári Felségét, legkegyelmesebb urunkat és királyunkat alázatosan, miképp engem e terhes szolgálattól feloldani méltóztassék; mert az én szellemem inkább a haza javáért való kardforgatásra, mint polgári tisztre hív. S kicsoda képzelheti magáról, uraim és honfitársaim, hogy annyi ország kormányát egyedül a saját bölcsességével igazgathassa. Különösen ebben a

érintő) forrás maradt: az 1648. március 16-i dátummal ellátott fogalmazvány. Széchy bőven kivonatolva, magyar fordításban közölte a forrást, melynek keletkezési időpontjára, március 16-ra datálja a beiktatást és a báni eskütételt. Ez a dátum véleményem szerint a fogalmazvány keletkezésének időpontja, amikor még nem történt meg sem a kinevezés, sem az eskütétel. Mint ahogy Zrínyit a báni eskü letételére – a hivatalos ügymenet megkívánta, nagyjából egy hónapnyi idő letelte után – a császár 1648 áprilisában hívatta Bécsbe az eskütételre és a beiktatásra: Zrínyi egyik áprilisi, Batthyány Ádámnak szóló levelében írja: »tudtára akarom Kegyelmednek adni, hogy király és császár urainktul Bécsben vagyok citatus, az esküvés letételre.« Ez minden bizonnyal tehát áprilisban meg is történt. Végül, a következő biztos dátum, illetve esemény: a horvát sabor előtti ünnepélyes beiktatásra (s ennek a beiktatási beszéd a forrása) Varasdon 1649. január 14-én került sor.” Forrás: KINCSES 2017: 215.

¹⁴ 1648 és 1667 között töltötte be hivatását, amelyet Bogdán Mártontól vett át, aki 1643 és 1647 között szolgált itt. Catholic-Hierarchy [é. n.].

nyomorúságos időkben, mikor sem biztos béke, sem nyílt háború nincsen, de minden zugoly csellel fenyeget, minden ország vagy magának, vagy másoknak romlást kohol. Ím, Európa minden országa a szerencse csodálatos állhatatlansága következtében végveszedelembbe, az utolsó romlásba keveredik egymással. Bizony nagy bölcseségre és nagy hadi tapasztalásra kell annak támaszkodnia, ki oly hatalmas hajónak vagy inkább oly dicső királyságnak kormányát a szerencse oly viharos forgásában igazgatni kívánja. Bárhogy legyen, uraim és honfitársaim, nem igen rettegek a szerencse semmi esélyétől, mikor látom, hogy ennyi fölötté jeles főrend jó akarata csatlakozik az én készségemhez. Az én forrón szeretett hazámnak örömet ajánlom és áldozom szolgálataimat, javaimat és életemet: csak arra kérlek, mindnyájatokat, a halhatatlan Istenre, hogy a közügyekben egyesek legyetek; nekem pedig, ha talán a teher alatt roskadni láttok, segítségemre siessetek. Ő császári felségének, legkegyelmesebb urunknak és királyunknak, örökké hálás leszek, hogy engem ezzel a méltósággal megtisztelt, s egész világnak kimutatta, hogy teljesített szolgálataimat és ősi hűségemet elfogadta. Nem is mulasztom el, a míg ereimben egy csepp vér foly, ő felségének e kegyét örökös szolgálataimmal kiérdemelni.”¹⁵

Amikor ezt elmondta, és amikor a nemesség a királyság főjegyzőjén, Zakmárdy Jánoson keresztül megköszönte mindenki iránti jóindulatát, az ügyek megtárgyalásának fáradságos feladatát másnapra halasztották, és ezen a napon az ülés véget ért. Előtte elmentek a ferences atyák Keresztelő Szent János templomába, ott a bán a régi szokás szerint jobb kezében pálcát, a másikban zászlót tartva esküt mondott a püspök vezetésével, miközben harsányan szóltak a kürtök és a dobok, s ágyúlövések dördültek. Másnap a nemesek és a különféle előkelőségek között komoly panaszok hangzottak el Mikulics Sándor, Tamás fia, a szegényteljes és elvesztegetett életű fiatalember ellen. Valamennyien együtt kiáltották, ha a bán nem bünteti dacos gögjét és a sok gyilkosságot, amelyet elkövetett, ahogy a királyság törvényei előírják, akkor a nemesség nehezen fogja ezt viselni. Amikor Sándor apja, aki általában hajlamos a cselszövésre, megpróbálta fiát védeni, a nemesség is fellázadt ellene. Ezért a bán eltávolította a gyűlés helyéről, mert úgy gondolták, hogy a fia – aki mindenhol az ő védelme alatt áll – nem fog elállni attól (amit előtte tett), és napról napra nehezebb helyzetbe kerül.¹⁶

¹⁵ Zrínyi mondatait idézi: SZÉCHY 1896: VI. *Az új bán*, 274–275.

¹⁶ Zrínyi Miklós a zágrábi káptalannak 1657. február 24-én írott levelében foglalta össze Mikulics Sándor „tetteit”. Szerepel ebben vérfertőzés, gyilkosság, magzatelhajtás, szodómia.

(*A császár elrendeli Pozsonyban az országgyűlést.*) Miután Ferdinánd császár január hatodikára Pozsonyba összehívta a 100 fős magyar Országgyűlést, a Horvát Királyság választott képviselője Rátokay György és Zakmárdy János királyi főjegyző lett, aki művelt és tanult ember, a honi törvények korábbi ismerője. A tél zord és jeges vadsága befagyasztotta a Dunát, és egy teljes hónapig megakadályozta, hogy a császár elinduljon Bécsből.

Az előkelőségek befáradtak a hosszú várakozásba, de március huszadikán végre találkoztak vele, amikor átkelt a Duna másik oldalára, mivel a nagy jégtáblák egymás utáni leereszkedése miatt nem lehetett a hidat megépíteni.

Amikor szokás szerint az esztergomi érsek köszöntötte a király újbóli érkezését, gyors ágyúdörgéssel bevezették a városba. Néhány nap múlva a kijelölt gróf Pálffy Pál nádort¹⁷ javasolták az elhunyt Draskovich helyére, és azután semmi értékes nem történt a historikus szempontjából.

Az országgyűlés végére Mikulics Tamást elhagyta az ereje, miután gyenge volt egészsége, amit a lassú tüdővész okozott, de különösen azért, mert a fiát ért támadások miatt a bánat felemésztette belsőjét. Később, félig halva Zágrábba vitték, ahol néhány nap múlva elhunyt, az egész haza öröme, amelynek el-lensége volt.

(*Zrínyi Péter győzelme a törökök felett.*) Később, ahogy a túl hosszú béke a legtöbb esetben unalmas és lassú a háborúhoz szokott emberek számára, a bi-hácsi és a szomszéd horvát erődvárosokból a törökök embereket támadtak meg, akik gyakran falusi munkákkal voltak elfoglalva, és közülük néhányat arra kényszerítettek, hogy elfogadják a fogság rettenetes ígáját. A törökök nem féltek a következményektől, és tették ezt azért is, nehogy úgy tűnjön, hogy ellustultak,

Az országgyűlés nyomására lefolytatott per során Mikulics Sándort bűnösnek mondták ki az ellene felhozott igen súlyos vádakban; fej- és jószágvesztésre ítélték, birtokait a Kamara lefoglalta. Ő azonban elmenekült, előbb Németországba, Frankfurtba szökött, majd onnan Spanyolországba állt tovább, s innen utazott a Török Birodalomba, ahol hitehagyott lett, és török szolgálatba lépett. Az 1663–1664. nagy török háború idején érkezett vissza a Magyar Királyság területére – a török hadsereg tisztjeként és kalauzaként. A kanizsai pasa udvarába ment, mert remélte, hogy a török hadi sikerek nyomán – Horvátország oszmán kézbe kerülésével – elkobzott javait is visszafoglalhatja. Mohacsi-csata.hu 2013.

¹⁷ Pálffy (IV.) Pál nádor 1625. július 3-ától a magyar királyi kincstár elnöke volt 1646-ig. 1625. október 10-étől királyi főpohárnokmester, majd magyar királyi tanácsos volt. 1646. február 6-ától országbíró, 1649. március 24-én Magyarország nádora, a jászok és a kunok kapitánya és királyi helytartó lett. Pozsonyban halt meg 1653. november 26-án. NAGY [é. n.].

és úgy ítélték meg, hogy a mieink, akik élvezték a hosszú békét, elfelejtették, hogyan kell fegyverrel harcolni.

Végül Frangepán Farkas,¹⁸ a horvátországi Krajina parancsnoka megparancsolta vejének, Zrínyi Péter grófnak, induljon el az ellenség megbüntetésére és megsemmisítésére, valamint az okozott károk megbosszulására, csaknem nyolcszázadnyi lovast és gyalogost jelölt ki számára. Ezért november vége előtt meghatározott időben lelkes határőr katonák csatlakoztak, és mintha az istenek akaratából lehetőség mutatkozott volna, hogy sikerrel elvégezzék a feladatot, Bišćani előtt – amelyet az elmúlt évben megtámadtak – haladtak előre, és három falut prédáltak fel, amely az útjukba került. Amikor lassan vonultak visszafelé a 600 nagyobb és 1500 kisebb jószágból álló zsákmánnyal, egy ellenséggel sem találkoztak. A bihácsi törökök ismétlődő menydörgő ágyúdörgéstől felbuzdulva futottak harcba, és követték a mieinket Izačić városig. Akkor könnyű csatát kezdtek seregünk utolsó századával, mígnem megérkeztek a szomszédos városok egységei.

Katonáink még nem értek el Slunjig, amikor Zrínyivel közölték, hogy a bišćaniakhoz nagy erőkkkel csatlakozott Badanjковиć Deli pasa, Krupa város parancsnoka, akit már korábban értesítettek a foglyok a mieink érkezéséről, ezért megnövelve erőit és felbátorodva készül megfelelő csatarendben megtámadni a mieinket.

(*Zrínyi hősiessége.*) Zrínyi erre megparancsolta az övéinek, hogy a nyílt mezőn álljanak meg, és az összes katona hármass csatarendben várjon saját helyén, míg az ellenség megérkezik. Ő maga a karlovaciakkal a középső csapatnál

¹⁸ Sajátos volt a Frangepán, a Zrínyi és a Draskovich család kapcsolata. Az 1620-as évek elején Frangepán (IX.) Miklós horvát bán a Bethlen Gábor elleni harcok idején engesztelhetetlen ellenségévé vált a Zrínyi családnak. A bán a belviszályon nem tudott úrrá lenni, s az uralkodó a békeesség érdekében kénytelen volt őt elmozdítani posztjáról, hivatalát pedig, salamoni döntés eredményeként, a fiatal Zrínyi György, azaz a költő-politikus Miklós édesapja kapta meg. A sértett Frangepán gróf még 1634-es végrendeletében is leszögezi: ő maga gyermektelen lévén akkor folytatja unokaöccsei anyagi támogatását, ha azok is folytatják a család Zrínyi-ellenes politikáját. Ennek az ellenségeskedésnek Zrínyi Péter váratlan és merész lépése vette élet, amikor 1641-ben összeházasodott Frangepán Farkas leányával, Katalinnal. Az enyhülés azonban csak átmeneti volt, a törékeny családi békét pedig éppen Miklós házassági tervei borították fel. Draskovich Mária Euzébiával kötendő házasságához ugyanis az akkor még gyermekleány Euzébiának fel kellett bontatnia Frangepán Györggyel (Farkas kisebbik fiával, Katalin bátyjával, IX. Miklós gróf unokaöccsével) kötött eljegyzését.

tartózkodott, amely három századból állt. Alig telt el az idő, hogy a hadművészet tudománya szerint rendezték a csatarendet, amikor a csatára vágó, harcias lelkű Badanjković megérkezett.

Zrínyi igyekezett a harc során megtalálni a pasát, hogy megvívjon vele, és ezzel örök hírnévre tegyen szert, de a gyeplő kiszakadt a ló szájából, és megakadályozta ennek a törekvésnek a szerencsés megvalósítását; és a gyors ló már rohant is megsarkantyúzva, hogy lovasát az ellenség közepébe vigye, ha a többi katona, aki körülvette őket, nem térítette volna el az iránytól. Közülük többen azt jövendölték, hogy ez végzetes előjel és a még nagyobb kudarc előjele.

De Zrínyi, aki józanabb volt a többieknél, bár ő volt a leginkább kitéve a veszélynek, figyelmeztette őket, hogy megtört erkölcsükkel ne akarják elkerülni a harcot, bátran, előreszegezett homlokkal nézenek szembe az ellenséggel, és megígérte, hogy ő egy másik lóra ülve gyorsan csatát kezd, és az ellenség megtapasztalja a háború összes pusztítását. Még ezt – nem befejezve a beszédet – öntötte tüzes katonái fülébe, amikor szembenéztek az ellenséggel. Mindkét oldalon számosan megsebesültek, és rögtön az első összecsapásban Badanjkovićot Ivan Križanić puskalövése leterítette, a közvélemény megítélése szerint Farkas fia, az alig húszéves fiatalember minden tekintetben apja hősiességének örököse volt.

A vezér elvesztése után néhányan az ellenség közül megpróbálták feltartóztatni előrenyomulásunkat, míg nagyon sokan elvesztek, mások a sors szerencsétlen kimenetele miatt menekülni próbáltak, miután megismerték a mieink bátorságát, így magányosan bolyongtak, és eltűntek, ahogy a vak véletlen hozta. A karlovaciak, akikre rámosolygott a háború szerencséje, és elnyerték a győzelem dicsőségét, mosolyogva messzire elűzték az ellenséget, de néhányat kivégeztek, és másokat a menekülők közül elfogtak. Sőt, amikor egyesek alázatos hangon az élükért könyörögtek, hogy ne ölje meg őket a dühös katona, megkímélte őket a győztes irgalma és nagylelkősége. Ebben a csatában több mint 200 ellenség halt meg, köztük Badanjković, az ősi horvát származású, hírneves katona, akinek súlyosan megsebesült testvére nagy nehézségek árán élve tért vissza Krupára. Több mint százan estek fogságba, köztük több magas rangú: közöttük a bihácsi Sasvar aga, akit Frangepán Farkas parancsnoknak ajándékoztak. Az elesettek és elfogottak száma sokkal magasabb lett volna, ha szétszórt erőink nem kezdték volna későn a harcot és az üldözést.

Amikor a győzelmet Isten kegyelmével így módon megszerezték, ami annál is nevezetesebb, mert alig egy tucat emberünk halt és sebesült meg, ugyanazon a

napon Slunjba érkeztek, ahol a katonák pihenhettek és éjszakázhattak. Másnap, azaz vasárnap olyan rendben érkeztek meg Karlovacra, hogy az élen haladó századunkat követték a zsákmányolt lovak, ezeket pedig több, az ellenség levágott fejével megrakott teherhordó ló követte. Badanjković fejét kopjára tűzték, és magasra emelték, ami kedves látvány volt mindenki számára. Mögötte hosszú sorokban vezették a foglyokat.

Utánuk Zrínyi lépett büszkén az erődbe, akit a lovas és gyalogos csapatok győztes tömege vett körül, ragyogó és diadalittas arccal haladva. Végül a kíváncsi és hálás tömeg elkísérte őt a Szentháromság tiszteletére szentelt templomba, hogy hálát adjon éppen a templom névadó ünnepén. Ott mindannyian leszálltak lovukról, alázatosan letérdeltek, és hármas áldozattal és himnusszal mutattak hálát a legjobb és legfelsőbb Istennek, amit az egyház is tesz a magasságos Istent dicsérve, mert erejével meggyengítette az ellenség vad hordáit, és áldott és emlékezetes győzelmekkel boldoggá tette népét.

Ezt követően rabszolgának adták el a foglyokat, akik közül kitűnt a dupla tiszti járandóságot húzó Sasvar aga, a kapitány, a boszniai királyságbeli vámtiszt fia, akit Frangepán Farkas parancsnoknak adtak, majd felszabadítottak, miután kifizették érte az 5000 ezüstpénzt, a kivételes váltságdíjat, amelyet tallérnak neveznek, és még egy finoman kidolgozott perzsi katonai sátrat is adtak hozzá.

Nem sokkal később a harcban elesett Badanjković özvegye, férje halálát gyászolva, egy telivér lovat ajándékozott Frangepánnak, és levelet küldött, amelyben alázatosan könyörgött, ne engedje, hogy férje kopjára tűzött fejét a többi halott fejével együtt hosszabb ideig kifüggeszék a várkapun, nevetségessé és szégyenletessé téve, mert emlékezve a férfi méltóságára nemes katonához méltó módon el akarják temettetni. Frangepán a katonai szokásoknak megfelelően nagylelkűen teljesítette kérését. Ez a híres győzelem a hírhedt ellenség felett, amelyre nem volt példa Karlovac megalapítása óta, s még hasonlóra sem emlékezett senki, 1649 vége felé történt, és Zrínyi fényes, hősies győzelmévé nemesedett.

(*A császárság és a törökök közötti béke kihirdetése.*) A következő, 1650-es évben az áldott Róma városában X. Ince pápa káprázatos fényben megnyitatta az ajtót,¹⁹ amely negyed évszázada volt bezárva és téglával befalazva, és bőkezűen

¹⁹ Szent kapunak nevezik a négy római bazilikának (a Szent Péter-, a lateráni Szent János-, a Santa Maria Maggiore- és az egykori római városfalakon kívüli Szent Pál-bazilikának) azt az ajtaját, amelyet a katolikus egyházi hagyomány szerint csak a szentévekben nyitnak ki. Ezekben az időszakokban a bazilikákba zarándokló hívek ezen a kapun lépnek be. Megfelelő lelki felkészülés után az áthaladás a bűnbocsánat elnyerését is jelenti.

osztotta a templom kincsét, a bűnbocsánatot, és lehetőséget adott minden kereszténynek, hogy megszerezze azt. Miután csaknem 30 évig trombiták és halálkürtök szóltak az egész birodalomban, III. Ferdinánd Münsterben tárgyalta, és békeszerződést kötött az ellenséggel, hogy a háború forgatagában megfáradt Németország a jövőben boldogító békét élvezhessen, és azt ünnepi kórus hangjával töltse meg.²⁰

Zrínyi bán ettől a példától vezérelve egy Légrádban rendezett találkozón békét kötött a kanizsaiakkal és az alájuk rendelt törökökkel, akikkel a korábbi években igen heves csatákat vívott. A megjelölt napon több mint 60 barbár volt jelen, akik nem voltak különösebben elegánsak; Zrínyi pedig, mert külön feltűnt magasztos megjelenésével és karcsú testalkatával, még szembetűnőbb volt, amikor belépett, mivel süvegét arannyal és ékszerekkel átszőtt gémtoll ékesítette, hosszú lándzsát vitt mint a gyalogsági parancsnokok jelét.

Őt előkelőkből, nemesekből és katonaságból álló csapat követte trombitaszóval, talambával²¹ (a törökök eközben a fogadásra kijelölt helyen várakoztak). Kölcsönös köszöntések után a barbár tisztek, akiket „agamának” hívnak, és a tizedesek, akiket „adabashoknak” hívnak, leültek az egyik oldalra, a mieink a másik oldalra, míg Zrínyi a legmagasabb helyet foglalta el. Mindkét fél felidézte a múlt súlyos ellenségeskedéseit; majd felváltva felmagasztalták egymást, békét kötöttek, Légrád kikötőjét szabaddá nyilvánították, és miután ki-ki kézbesítette tábornokai levelét, végre mindkét oldalon több ezer ember kapott lehetőséget a szabad közlekedésre. Csak ezután kezdődött a lakoma.

A bazilikával szemben állva a Szent Péter-bazilika jobb oldali kapuja a „szent kapu” (*Santa Porta*), amelyet az egyházfők az általuk meghirdetett szentévek első napján nyitnak meg. VIII. Bonifác 1300-ban vezette be a szentévek meghirdetésének gyakorlatát, és ez új lendületet adott a zarándoklatoknak. Az 1300. évi szentév meghirdetésére a spirituális, lelkipásztori igények és célkitűzések, a millenniumi várakozások mellett a kor egyházpolitikai és hatalmi viszonyai is hatottak. A kezdetben 100 évre tervezett időközt VI. Kelemen 1343-ban 50, VI. Orbán 1389-ben 33, majd II. Pál 1470-ben 25 évre csökkentette. TÜSKÉS 2000.

²⁰ 1648. október 24-én, Osnabrück és Münster városában írták alá a hadviselő felek a harmincéves háborút lezáró egyezményt, amelyet az utókor vesztfáiai béke néven ismer. A tárgyalásokon 194 állam vett részt, a legnagyobbtól a legkisebbig, 179 meghatalmazott képviselővel. A konferencián a pápai nuncius, Fabio Chigi (a leendő VII. Sándor pápa) és a velencei nagykövet elnökölt. Forrás: JEKI 2022.

²¹ A talamba délszláv eredetű ütőhangszer, cserépdob, amelyet az üstdob őseinek tekintenek. A cseréptestre állatbőrt húztak, és azt ütötték speciális ütőkkel. A hangszert párban használták.

(*Az iváncsiak megbüntetik a törököt.*) Amíg ez az év közeledett a végéhez, ezt a békét Turnišićben is megerősítették; akkor Hasszán, egy kiváló és kipróbált kanizsai katona, nagyon nemes ember szerette volna Zrínyit meglátogatni, nehogy rossz hírnévre tegyen szert, amiért a harcban Zrínyivel találkozott, és menekülés közben elveszítette turbánját és becsületét.

Miközben a világ és a királyságok legfelsőbb fejei a béke megkötésére és megőrzésére törekedtek, a német Johann Weikhard Vetter, Ivanić kapitánya, azzal a szándékkal, hogy behízelegje magát a szlavóniai Krajínába a császár által küldött új parancsnok kegyeibe, erőszakkal összegyűjtötte alárendeltjeit, és nagy rendetlenségben csónakokon támadást indított Dubica ellen. Amikor a törökök tudomást szereztek a mieink érkezéséről egy szerencsétlen eset folytán, több mint száz katonánk odaveszett a német strázsamesterrel és a hadjárat parancsnokával együtt, az ellenség minimális vesztesége mellett.

Ebben az évben ismét tárgyalták a vlachkérdést: ennek a megoldására Stájerországban gróf Ottó Henrik Trautmansdorfot, a tekintélyes és nemes embert, valamint a gyors észjárásáról ismert Vuk Rindsmault bízták meg. Az 1635 után elhunyt biztosok helyére Ferdinánd császár a magyar korona javára Orehoczy Gáspár alispánt és Zakmárdy János királyi főjegyzőt, valamint a zágrábi alispánt, Ivan Ručićot nevezte ki, rendkívül erős és körültekintő embereket. Közöttük Zrínyi bán elnökölt.²²

Ő a már megkapott császári felhatalmazással Ráttkay Györgyöt javasolta Mikulics Tamás helyére, aki nemrég hunyt el. Ezek az emberek kellő kritikával és részletesen tárgyaltak három hónapon keresztül, így azt hitték, hogy a császár kegyelmes beleegyezésével jó eredményt lehet elérni, ha nem akadályozta volna őket a vlachok veleszületett állhatatlansága, amellyel a legmegbízhatatlanabb emberek, akik mindig szenvedtek ingatag hűségük miatt, megtévesztve a királyságot és a bánt, hasonlóan a stájerek ravaszságához, akik úgy halogattak, hogy folyton leveleket küldözgettek a császárnak.

²² A vlachok (nagyreszt ortodox vallású szerbek, de horvátok is keveredtek közéjük) a török hódítás elől a tizenöt éves háború nyomán lassan északra húzóódó, szabad katonai közösségeket alkottak; a Habsburg-kormányzat belőlük szervezte a horvát országgyűlés és a bán joghatósága alól kivett határőrközösségeket, amelyek területileg is elkülönültek (*vojna krajina* – katonai határőrvidék); az intézkedés részint a horvát országgyűlés és Bécs közötti állandó ellentétek forrása lett, részint a napjainkig húzóódó szerb–horvát nemzetiségi konfliktusok kiindulópontja. ZRÍNYI 2003: 975.

Ezért amikor teljesen elvesztették hitüket abban, hogy igazságos módon megoldják, ravasz ötlettel álltak elő, hogy megkérdőjelezzék a túlságosan jó császár legőszintébb véleményét is, és végül elérik, hogy a tárgyalásokat elhalasszák, hogy a császár közös megegyezéssel személyesen jelentse be, hogy az ügy megszűnt és befejeződött.

(*Polgárháború Zrínyi bán és Draskovich Gáspár között.*) Mivel 1651-ben békét kötöttek az ellenséggel, a bán a háromkirályok másnapjára²³ tűzte ki a zágrábi bírói tanácsot. A tanácskozás az előírt sorrendben 40 napon belül véget ért, és egyetlen egyszer sem kellett megszakítani. Közvetlenül a tanácskozás vége előtt az első pillantásra biztonságosnak és kedvezőnek tűnő béke a nyugalom és a gazdagság jó reményével töltött el minden embert. Ekkor az Európát pusztulással fenyegető szörnyeteghez hasonló, de még annál is borzalmasabb és durvább polgárháború tört ki Zrínyi bán és apósa, gróf Draskovich Gáspár között. Az alapos magyarázat érdekében mélyebben fogjuk vizsgálni okát és eredetét.

Zrínyi bán feleségül vette Euzébiát,²⁴ Gáspár leányát, akivel hozományul megkapta Trakostyán várát és Klenovnik kastélyát, harmincezer rajnai forint értékben. Euzébia apja ezzel elégedetlen volt, és új szerződéssel az ingatlanok, valamint a vagyon tulajdonosaként lányát nevezte meg. De Euzébia feleségként a házastársi szerelemért és megbékélésért megengedte Zrínyi grófnak, hogy az ő halála után is használja birtokait a bejelentett összeg ellenében.²⁵

Amikor Euzébia meghalt,²⁶ gyermekük nem volt, Draskovich, az apa elherdálta azt a hatalmas vagyont, amelyet anyja, Alapy Margit hagyott rá, néhány éven belül tönkretéve mindent, mert csak szórta a pénzt és pazar ajándékokkal traktálta a legegyszerűbb segítőköt is, ostoba és mértéktelen kiadásokat csinált;

²³ Háromkirályok napja, másképpen a napkeleti bölcsek ünnepe, január 6., a katolikus egyház egyik legfontosabb ünnepe. Vízkereszt a karácsonyi ünnepek zárónapja, ezután kezdődik a farsangi időszak.

²⁴ 1645. június 4.

²⁵ Bene Sándor véleménye árnyalja ezt: „a zágrábi káptalan levéltárában ma is megtalálható Draskovics Mária Eusébia végrendelete 1647. március 25-éről, amelyben egyértelmű kísérlet történik a hozománybirtokok átjátszására. Azzal a kikötéssel, hogy Eusébia szülei, III. Gáspár és Eibiswald Anna Veronika, életük végéig húzhatják a birtokok jövedelmének felét. Sőt, a fennmaradó félrész felét, tehát a jövedelmek negyedét, a többi Draskovics rokonok kapnák. Értelmezhetjük ezt egyfajta ajánlatnak is, amivel a várható pereket kívánta megelőzni, de ettől még tény marad: Zrínyi megpróbálta felesége utód nélküli halála esetére is saját magának és rokonságának biztosítani az értékes birtokokat.” BENE 2014: 42.

²⁶ 1650. szeptember 24.

a szegénységbe és nincstelenségbe került Draskovich megkérte akkor vejét a vagyon visszaadására. Bár Zrínyi úgy döntött, hogy anyagi teher nélkül visszaadja (mivel mindig nagylelkű volt), mégis bántotta apósa becsmérő szavainak éle, és az ellene való uszítás miatt azt mondta, csak pénzletét mellett adja vissza a javakat. Amikor Draskovich hallotta e szavakat, különböző eszközökkel megpróbálta vejének döntését megmásítani; néha nyomást gyakorolt rá, mert nála volt a császár levele, néha különféle nemesek közbeavatkozását használta, de mindig mindenki kételkedett ingatag és nem létező hűségében.

(*Draskovich Gáspár szegyenletes tettei.*) Ezért amikor észrevette, hogy fondorlatai nem használnak, rosszabb tervvel állt elő, így a rossz kezds teljesen meggondolatlan és ostoba eredménnyel végződött. 4000 forint jelzálogkölcsönt vett fel zálogtárgyakra, amelyet rafináltan használt fel, és sietve összegyűjtött valamiféle egyszerű emberekből álló zsoldoscsapatot, s elvitte Stájerországba. Itt először tűzzel és karddal feldúlta ljutomeri birtokait, amelyeket a tartomány az örökölt ingatlanok kifizetetlen része miatt felhatalmazással testvérének, Sárának, gróf Széchy Dénes feleségének adott át.

Az éjszaka sötétjében felgyújtotta a város lábánál található kastélyt, és tűzzel semmisítette meg, hallatlan kegyetlenséggel hűgát kiűzve onnan. Utána, mintha csodálatos győzelmet aratott volna, gyújtókatóival Ormožon keresztül visszavert a Drávához, és sietve ostrom alá vette Klenovnikot. De amikor látta, hogy a helyet Zrínyi gróf néhány katonája jól őrzi, és több embere is meghalt, mivel erős fegyverek dördültek az erőd ablakaiból, feladta a reményt, hogy elfoglalja a kastélyt, és a Lipovnica kastély felé vette útját.

Onnan kihajtotta az összes jószágot és elvitte a gabonát, rablóként kirabolta a birtokfelügyelő házat, elhurcolta feleségét és több tiszteletreméltó hölgyet, és tisztaságukat a legelvetemültebb banditák kéjére hagyta. Betört a lakatlan Trakostyánba, ahová több kisebb kolubrinát²⁷ vontatott be.

Senki nem kételkedett abban, hogy Zrínyi bán, akit ez a szégyen sértett, nem fizet Draskovich gúnyolódásáért, de ő, aki akkoriban a stájerországi Ptuj városában tartózkodott betegsége miatt, gyorsan hírnököt küldött népéhez

²⁷ Kisebb mezei löveg, amely az oszmán forrásokban *kolunburna*, *kolumburna*, *kolumburina*, *kolumburina*, *kolumburuna* stb. névalakban előforduló ágyú. Az európai forrásokban *culverin*, a spanyolban *culebrina*, a provanszálban *colobrina*, a franciában *couleuvrine*, az olaszban pedig *colubrina* formában volt ismert. A löveg neve arra utal, hogy a cső alakja a kígyóhoz hasonlít, azaz a csőszáj felé keskenyedik. Ezért nevezték magyarul csatakígyónak, de gyakoribb a sugárágyú elnevezés. ÁGOSTON 1992: 195.

Muraközbe, és megparancsolta, hogy vigyék az ágyúkat, és minden késedelem nélkül kezdjék meg a vár bevételét.

(*Zrínyi gróf katonái elfoglalják Trakostyánt.*) A néhány század katona elindult a hadjáratra, bár az ágyúkat – amelyeket igás szekerekkel vontattak – alkalmas helyre helyezték el, mégis rájöttek, hogy a vár ostroma nehezebb, mint várták, mert a vár kemény sziklán, a domb közepén található, még mindig elég távol volt tőlük ahhoz, hogy egy jó ágyúlövés zavart okozzon, és a várat nem lehetett megközelíteni, kivéve az utat, amelyik a kapuhoz vezetett. Ezért a német katonák, akik, amikor vonulnak, lovasok, de a csatában általában gyalogosként harcolnak,²⁸ néhány lövést leadtak az ágyúkkal megfélemlítés céljából, majd sikerült felmászniuk a sziklára, és elkezdtek behatolni a löréseken keresztül. Amikor a váratlan veszély zavart keltett az ostromlottak között, kijelentették, hogy késedelem és habozás nélkül megadják magukat, ha életüket megtarthatják, és minden holmijukkal biztonságba elmehetnek. Miután mindkét fél határozott egyezséget kötött, a védők elhagyták a várat.

Ugyanis, bár volt bőven gabonájuk, boruk és puskaporuk, nem volt elég víz, fa és só; végül ami megkérdőjelezi nemcsak a taktika ismeretét, hanem a vezetés észszerűségét is, hogy a várban nagyszámú állat és több mint 40 ló volt, de csak alig 5-6 szekér szénát tároltak. Az állatokat kínozták a soványság és az éhség, és elviselhetetlen bűzük kétségbeesésbe sodorta a megszállókat.

A kastélyból kiebudalt és elűzött Draskovich céltalanul bolyongott egy darabig, és miután Zrínyi bánnak a 4000-et leszámolta, végül néhány barát erőfeszítésével nagy nehézségek árán sikerült visszatérnie birtokaihoz.

Ezzel Draskovich figyelmen kívül hagyta a hadviselés és az óvatosság törvényeit (az ő bűnei különben nagyobb figyelmet érdemeltek), s a szemtelenség és a vakmerőség példáját adta.

(*Hasszán aga engedélyt kap Kiskomárom ostromára.*) Miközben itthon ez történt, Hasszán aga, a kanizsaiak vezére, akiről elmondtuk, hogy az előző évben meglátogatta Zrínyi bánt, elment Szulejmán budai vezírhez, és ajánlékokkal megvesztegetve elkezdett beszámolni arról, hogy Kanizsától két francia mérőföldre²⁹ található Kiskomárom, ami nagy gondot okoz számukra birtokaik bővítésében és gyarapításában. Ez még továbbra is kicsi hely, és nincs megerősítve sem természetes akadályokkal, sem mesterséges falakkal, csak

²⁸ Dragonyosok.

²⁹ Egy francia mérőföld 4452 m.

néhány katona védi, és ő nagyon könnyű és gyors vállalkozással meghódíthatja, és uralma alá vonhatja.

Ezért a legnagyobb kéréssel fordult a nagyvezírhez, hogy adjon neki felhatalmazást a hely meghódítására, és ő soha nem szűnik meg munkálkodni a birodalom kiterjesztésén, valamint megígéri, hogy a helyet kevés számú csapattal foglalja el, és senkit nem fog elveszteni a sajátjaiból. A nagy fáradságért annyi jutalmat kér, hogy a jövőben a vezír őt és utódait tegye meg a vár parancsnokának. Hasszán aga barátai segítségével megkapta azt, amit kért; visszatért Kanizsára, összegyűjtött valamiféle csapatot, és elindult meghódítani Kiskomáromot, de kísérlete hiábavaló volt.

Időközben Európa különböző részein a keresztény hit ünnepelte diadalát, mert nagy győzelmeket aratott a barbár felett. Ugyanis a velenceiek is nagy győzelmet arattak, teljes hét évig harcoltak Kandiaért, a tengeri csatában 9000 törököt öltek meg, 3000-et pedig foglyul ejtettek, amíg a többiek szétszóródtak, és elfutottak. Úgy tűnt, hogy békét és nyugalmat biztosítottak maguknak az egész közelgő télre, és időt nyertek a jövő háborúira való felkészülésre.³⁰

Kázmér, Lengyelország királya,³¹ akit a kozákok és a tatárok nagyon erős fegyveres csapatai már több éven keresztül támadtak, és majdnem legyőztek, végül nagyon nevezetes győzelmet aratott az ellenség felett, amelyet Isten segítségével legyőzött. Ezt a kegyelmet a királyság közös imái révén szerezték meg, hiszen 40 napig imádkoztak pünkösöd ünnepétől egészen a győzelem napjáig, azaz Szent Péter és Pál apostol ünnepéig, amikor a győzelmet kivívták, és bejelentették.³²

A tatárok nagy kánja hatalmas, állítólag 100 ezer katonát számláló sereget állított fel, és egyesítette Hmelnickij, a kozákok vezetőjének seregével, azzal a szándékkal, hogy egyesült erővel meghódítsa a lengyelek királyságát. Kázmér

³⁰ A velencei flotta Kandija ostroma közben a Földközi- és az Égei-tengeren több csapást mért a török flottára. Az olaszok elérték a Dardanellákat is, és szoros blokádot hoztak létre. Már közvetlenül fenyegették a török fővárost, s zárlatuk következtében nem jutottak élelmiszerhez a törökök. Isztambulban lázadás robbant ki nemcsak a civil lakosság, hanem a janicsárság részéről is, amely letette Ibrahimot trónjáról, és helyette IV. Mehmedet ültette rá. Eközben a török flotta még kétszer szenvedett vereséget a velenceiektől, a legsúlyosabb vereséget Gallipoli mellett szenvedte el 1656-ban. A velenceiekhez csatlakoztak francia önkéntesek és segédhadak, valamint görög kalózkodók. Wikipedia [é. n.].

³¹ II. János Kázmér lengyel király (Krakkó, 1609. március 22. – Nevers, 1672. december 16.) Lengyelország királya, Litvánia nagyfejedeleme volt 1648–1668 között, a Vasa-dinasztiából.

³² 1648. június 29. A beresztecskói csata valójában 1648. június 28–30. között zajlott, amelyben a király csapatai megsemmisítő győzelmet arattak a kozák–tatár csapatok felett.

királyságának csapatai és a németországi svéd egységek segítségével elindult, hogy összecsapjon az ellenséggel, nyílt ütközetet vívott Jeremi Wiśniowiecki hadvezér vezetésével. Mivel mindkét fél nagyon heves harcot kezdett, úgy tűnt, hogy a táborokat az ágyúk és a puskák tüze elnyeli; miután a harc három teljes napig elhúzódott, a tatárok és a kozákok teljes válogatott hadereje megsemmisült, mérföldeken át heverték a holttestek az utak mentén. Azt jelentették, hogy ebben a csatában 60 ezer ellenség esett el, együtt a csapatok parancsnokaival, és magát a kánt is megölték, miután menekülés közben a hóna alatt találta el egy ágyúgolyó, és leesett a lováról.

Hmelnickij megúsza a halálos veszélyt, és egy erdős öböl mocsarába menekült. Ott bujkált, és sokáig ott maradt, míg őt és társait a király parancsára félelmet nem ismerő katonák üldözték, zsákmányt akartak szerezni, bár kimerültek a szörnyűségektől és a hosszan tartó csatától. De ebben segítségére volt a sors kiszámíthatatlan kedvezése, mert a felhős égből hajnalban lehulló eső lehetetlenné tette nekik e tervük megvalósítását. Ezért, mivel megőrizte szabadságát, titkos utakon elosont, és a török császár oltalma alá menekült, az ő kiadatását Kázmér most is követeli, hacsak maga a török császár nem akarná ugyanígy kipróbálni a fegyver erejét és ugyanazt a hadi szerencsét.

De a lengyelek győzelme sem múlt el vér nélkül, azt beszélik, hogy bizonyítottan 25 ezren haltak meg. Mindazonáltal a lengyeleknek ez a rendkívül szörnyű és véres csatája, amelyben a tatár és kozák seregeket megbüntették, és hallatlan vereséget mértek rájuk, sok évvel ezelőtt történt, ezért érdemes századunk emlékezetes eseményei közé sorolni, akár a híres hadvezérek váratlan halálát említjük, akár a nagyon nagyszámú hadsereg vereségét hasonlítjuk a lengyelek szinte kétségbeejtő helyzetével, szívünkben kell elrendezni az egyes hősök megrendítő halálát.

(*Árvíz Zágrábban.*) Zágrábban megközelítőleg ugyanebben az időben három órán át felhőszakadással olyan heves eső esett, hogy egy kis szélességű patak, korábban Crkvenščak, ma Medvednica, mérhetetlenül megduzzadt, kiömlött a medréből, és elöntött számos földszintes külvárosi házat. Tizenkét sekély alappal rendelkező házat a mély álomban alvó emberekkel együtt elsodort a folyó, és mindent elvitt a Száváig úgy, hogy némelyiknek nyoma sem maradt; ötven ember megfulladt a vízözön ereje miatt, akik részben a házromok alatt, részben a mezőkön feküdtek, ahova az áradat elvitte őket.

Ezt követően egész évben nagyon nagy hiány volt gabonából, mert a földek minden termését elsodorta a víz, vagy elrohadt a termés. És a gonosz ereje

nem korlátozódott csak az illírek vidékére: megtudtuk, hogy a vízözön egész városokat és Belgium nagyon távoli vidékeit is beborította. Az igaz emberek úgy értelmezték ezt, hogy ez Isten súlyos és hatalmas büntetéseként történt, ez a mindenható Isten bosszúja a bűnök miatt, hiszen hosszú ideje nem követtük őt.

(*Zrínyi bán csatában legyőzi a kostajnicaiakat.*) Az árvízi katasztrófa miatt megrendült zágrábiak és szomszédaik szívét lelkesítette és felvidította Zrínyi bán új, kiváló és jelentős győzelme a kostajnicai törökök felett. Kostajnica egykor a rodoszi jánoslovagok birtoka volt, később Tahy Iván Zrínyi grófnak adta zálogba; minden oldalról körüveszi – Muraközhöz hasonlóan – a dalmát Alpokból eredő Una folyó (a régiek Valdannak hívták), úgy tűnik, hogy a nehezen meghódítható helyet csak a Djed-hegy gyengíti, amely a folyó ezen oldalán emelkedik a vár fölé, mert onnan ágyúkkal elérhető. Amikor pedig a keresztény név esküdt ellensége Horvátország meghódítására indult, amelyet nem tudott elérni fegyverrel, azt elérte arannyal; nevezetesen Kostajnicát, amikor a Zrínyiek kezéből elvette, és erődítménnyé változtatta, azt a Kranjskából származó Simon Lostohar árulása és csalása révén tehette meg, aki a hűtlenség bűnével 1000 aranyért adta át a várat a töröknek.

Noha a kostajnicaiak gyakran rajtaütésszerűen támadták népünket és tűzzel pusztították a sisakiakat – ahogy az előző könyvben is elmondtuk –, mégis nyugodt életet éltek békében a mieinktől, akik nem háborgatták őket, és szinte biztonságban voltak, és Draskovich ostroma óta nem öltek meg közülük senkit, és nem féltek a balszerencsétől.

(*Egyes nemesek csatlakoznak a bánhoz.*) Aztán Zrínyi megragadta az alkalmat, hogy újra megtámadja őket, végül megbeszért egy találkozót a zsoldosokkal augusztus 7-re Petrinjába.³³ Miután a vállalkozás híre elterjedt, mások is hűséget tanúsítva jöttek, köztük gróf Frangepán György, aki válogatott karlovaci századot hozott, vele együtt Čolnić Pál és Delišimunović Kristóf, két bátor lovassági tábornok. Habár Frangepánt 1649-ben a pozsonyi országgyűlésen kinevezték királyi kamarássá, ebben az évben engedelmességének jutalmaként, fiatalon érett bölcsessége és nagyon kifinomult viselkedése érdemei miatt nyerte el a tanácsosi tisztséget Ferdinánd császárnál és az udvarban.

Ráttkay György is megérkezett, bár későn érte el a hír a leendő hadjáratról, mégis gyorsan, Zágrábból majdnem délben indult útjára, de aznap már

³³ Markó szerint augusztus 4-én volt a gyülekező Petrinjában (MARKÓ 1942: 33). Az ellentmondás feloldható, hiszen a csapatok beérkezése több napig is eltarthatott.

napnyugtakor megérkezett Petrinjába, amely nyolc német mérföldnyire³⁴ volt, és aznap az esti őrég idején csatlakozott a sereghez, amely már pihenőre vonult. Gróf Rákóczi László is csatlakozott a bánhoz mint kísérő, mivel a sors római útról letérítette, amelyre azzal a szándékkal indult, hogy meglátogassa Itáliát, de nehogy gyávának tűnjön, elengedi közelgő sorsát, hogy első alkalommal katonai szolgálatra lépjen. Itt nagyon sok lelkes ember volt, így a végleges létszám egy közepes dandárt tett ki.

(*Kétezer ember a bán táborában.*) Az emberek egy része Sisaknál, egy része pedig Petrinjánál kelt át a Kupa folyón, majd nagy kanyart tett az úton, és megállt a lovak és igavonó marhák itatására alkalmas helyen. És akkor ott töltötték nemcsak az éjszakát, hanem a következő napból is több órát; miután étellel felfrissítették testüket, délelőtt lassan, lassú lépésekkel elindultak. Végül Kostajnicától megfelelő távolságra a sereg elhelyezésére alkalmas völgybe érkeztek; az éjszakát három táborban töltötték úgy, hogy a teljes gyalogság Patačić Péter, a bátor és serény ember – aki a bán küldöttje – vezetése alatt a városra néző Djed-hegy lábához vonult, azzal a szándékkal, hogy elzárja az ellenség útját, amikor elkezdődik a csata, mert a lovasság előlről, a gyalogság pedig hátulról érkezne a piactérre. Közben az éjszaka közepén egy szakasz katonát küldtek előre, hogy hajnalban csatába csalja az ellenséget. És ők halk léptekkel haladtak előre, betörték az ajtót, és biztonságban bementek az Una folyón felállított gabonamalomba. Ott találtak két törököt, aki sokáig ellenállt, embereink legyőzték, és fogolyként vitték őket Patačićhoz.

(*A közelgő csata nehézségei.*) Kettő dolog volt, amely nagyon megnehezítette a mieink sikerét: mindenekelőtt a többség azt gondolta, aligha fordulhat elő, hogy az ellenség ne tudjon arról, egy ekkora sereg az ő területükön tartózkodik kettő éjszakán és egy teljes napon át, emiatt féltek, hogy csapdába csalják őket, féltek, hogy a mieink rosszul járnak. Aztán valamivel hajnal előtt enyhe eső kezdett esni, ezért aggódtak, hogy nagyobb vihar fog lecsapni, mert az eget mindenfelől felhők takarták, fájdalom nyomasztotta őket ezért, mert attól tartottak, hogy az eső gátolni fogja a jó katonát a kötelesség teljesítésében, hiszen a katona is és a fegyvere is megázik.

És miközben Ráttkay György ezt sorolta a bánnak, ő visszautasította azzal, hogy a jó szerencsének is adni kell valamit (tréfásan saját jelmondatára utalva).³⁵

³⁴ 7500 m-rel számolhatjuk a német mérföldet.

³⁵ Zrínyi Miklós jelmondata volt: *Sors bona nihil aliud*; azaz: Jó szerencse, semmi más!

De az Isten jósága irántunk valóban sokat segített, úgyhogy az ellenség nem tudta meg a mieink érkezését, és az ég kegyelme, hogy nagyon kellemes idő következett, mert a felhő – bár az eső elállt – mégis megakadályozta a nyári nap melegét egész nap a katonák kedvére.

Az ellenség azonban már észrevette, hogy katonáink elfoglalták a malmot, s elvitték az embereit, bár ezt a völgyben a hajnali fényre váró lovasság még nem tudta. És nem tudni, milyen okok miatt borult minden furcsa csendbe: nem indultak szokásuk szerint a mieink üldözésére, ágyúval sem adtak egyetlen jelet sem.

A nap már tisztán szórta sugarait és mindenkinek elege volt az ellenség sokáig tartó hallgatásából, a bizonytalanok nem tudták, mit tegyenek. Ekkor a bán magához hívta Jurašint, útikalauzát, tanácskozott vele, és két századot küldött előre, amelynek az volt a feladata, hogy minden irányban mozogjon a legelőn, és állatokat vagy embereket fogjon el. A többiek pedig gyors léptekkel lesiettek a hegy lejtőjén, majd megálltak nyíltan szétbontakozva hosszú csatasorban, teljes kilátással Kostajnicára az Una és a gyönyörű szőlőkkel beültetett dombok közötti széles síkságon. A jelző ágyúlövés hallatán a vlachokkal keveredő törökök késlekedés nélkül kirohantak: a lovasok elfoglalták a síkságot, a gyalogosok pedig a jobbra vezető ösvényen elkezdtek behatolni a régi kiszáradt mederbe – amelyen át a Kostajnica patak az Unába ömlött –, hogy őket fedezve hosszú puskáikkal lesből csapjanak le a mieinkre.

De megakadályozták őket Zrínyi gróf német katonái, akik általában mint gyalogosok harcolnak, és a meder bejáratánál voltak felállítva, hogy megakadályozzák több ellenség bejutását, és fedezzék visszavonulásunkat oda, ahonnan a mieink jöttek. Miközben a síkságon szétszóródott török lovasok teljes létszámmal fedezték egymást, a német katonák siettek, hogy egyesítsék századaikat a mieinkkel.

És akkor a bán szabad katonáinak csapata is heves harcot vívott az ellenséggel, akik a jobb szárnyat tartották, hátul pedig a karlovaci század volt elhelyezve. Az ellenség elleni támadásainkban három karlovaci és Zrínyi katonái közül ketten estek el, akikre a mederben megbújt vlachok puskákkal lőttek, ketten pedig megsebesültek. Amúgy a közelharc idején a kétszer megismételt összecsapásban az ellenség nagy része elesett, többen fogságba estek, míg embereink közül senki nem sebesült meg. Visszatérve a csatából embereink lemészárolták az összes ellenséget, amelyről azt mondtuk, hogy a mederben rejtőzött.

A csata hevében az ellenség gyakori ágyúlövéssel hívta magához a szomszédos várak csapatait, így hirdették ki Kostajnica elvesztését is, mivel a vár teljesen megsemmisült, és az ágyúk dörgése is könnyen hallható volt egészen Banja

Lukáig, de a mi területeinken is, több ezer lépés távolságig. Úgy ítélték meg, hogy az ellenséget már sok tekintetben kellőképpen megbüntették, ezért a bán visszatérni készült, és elrendelte, hogy a kürt visszavonulást jelezen.

(*A második ütközet az ellenséggel.*) Amikor a megfelelő időben gyalogságunk a folyó túloldaláról sűrű ködként ereszkedett le a Djed-hegyről, átkelt a hídon, és elfogta mindazokat, akik a síkságon tartózkodtak, és nézték lovasaink érkezését; a gyalogosok nagy kiáltozással és heves rohammal támadtak az ellenségre, így a közelben folyó Unába kényszerítették. Amikor embereink meghallották a kiáltozást, először azt hitték, hogy az ellenség ismét üldözi őket, és néhányan megfordultak, hogy meneküljenek. De mivel felismerték hadi jelzéseinket, az idillikus jelenetet együtt nézték végig, hiszen a törökök feje kacsaként úszott az Unán, majd hamarosan az örvény lerángatta őket. Ismert, hogy a víz legkevesebb 80-at nyelt el közülük. Mivel Omer aga, a várparancsnok, akit ők *dizdarnak*³⁶ hívtak, látta embereinek lemészárlását, megparancsolta, hogy mindenki vonuljon ki a várból, szörnyű halállal vagy örök száműzetéssel fenyegetve őket, hogy induljanak hadi népünk üldözésére, és minden erejükkel ismételjék meg a csatát.

És fenyegető hangon megesküdt, hogy aki nem hajlandó harcolni, a jövőben nem eszik a török császár kenyeréből. És ekkor az uralmuk alatt álló vlachok és keresztények, akiket „magyaroknak” neveztek el, ezt hallva úgy döntöttek, vagy meghalnak, vagy győznek, és szívesebben halnak hősiecs halált az ellenséggel való csatában, mint hogy becsület és fizetés nélkül éljenek, vagy a szegény ölje meg őket. Gyalogságunk az előzőleg kivívt győzelem miatt lelkesebbé vált, és nagy harci kedvvel támadt az új ellenségre, néhányat a halálba küldött, a többieket pedig a legszégyenletesebb menekülésre kényszerítette.

Embereink addig nem adták fel az üldözést, amíg el nem értek a vár kapujához, így a *dizdar*, akit megrendített a vár elvesztésétől való félelem, kénytelen volt felhúzatni a fahidat, amely az Una fölött a várba vezetett; sajátjaikat, akik menekülésben voltak, és megkíséreltek bejutni, nem engedték be, hagyták, hogy a mieink megöljék őket.

Mivel a vár szinte férfiak és védők nélkül maradt, asszonyok kicsi és nagyobb gyerekekkel, valamint azok, akik az utolsó percig kitartottak, úgy másztak fel a közeli hegyekre, mint a kecskék, miután látták sajátjaik lemészárlását a hídnál,

³⁶ A *dizdar* megféleltethető a várnagynak. Feladata az adott erőd védelmének megszervezése és vezetése, az alárendelt csapatok irányítása volt. A *dizdar* azontúl, hogy katonai egységet vezényelt az erődben, az alatta vagy körülötte lévő településért is felelős volt, mert az erőd elsődleges célja a terület védelme volt.

a szomszédos völgyeket megtöltötték sírással és kiabálással, hogy tanúskodjanak a félelemről és a fájdalomról. A teljes piac és a város minden gond nélkül a zsákmányunk lehetett volna, sőt el is foglalhattuk volna, ha nem ellenkezett volna a császár akaratával, és ha a törökök, akik a szomszédos várakból érkeztek, belenyugodtak volna a helyzetbe.

(*A harmadik összetűzés az ellenséggel.*) Mivel a mieinknek elege volt a vérontásból, a csata befejeztével mindenki a Djed-hegy mentén haladó ösvényt követte, amelyet a csata során a gyalogság kitaposott. Eközben a szétszórt ellenség ismét egy csapatba gyűlt, düh és indulat fogta el, megesküdt Mohamed nevére, hogy csakis győztesként tér vissza, és utolsó századunk nyomait követte. Hamarosan felfigyeltek a mieink, amikor egy távoli dombon kettő lófarok (*lófarok = a törököknél a méltóság jele volt*) tűnt fel, a mieink nem siettek a meneküléssel, kiabáltak, hogy még ma megtapasztalják a kostajnicaiak, mi vár rájuk. Ugyanezeket a szavakat ismételte egy előkelő török is, aki ekkor közel ért a mieinkhez, hosszú bíbor öltönybe öltözve, körbeforgatta gesztenyebarna egyiptomi lovát. Érdekes dolog történt: Zrínyi gróf német katonája a török fenyegetőzést hallva nagyon ügyesen célzott, és hosszú puskájából adott le lövést, amellyel leszedte lováról, és tréfásan hozzátette: „Legjobb vitéz, most megtapasztalod mi lesz még ma.”

(*A negyedik összecsapás az ellenséggel.*) Amikor az ellenség egész csapata közel ért, és lovasságunk tíz csapatba rendeződött, látszott, hogy nem lesz elég idő utolsó századunk felzárkózására, a bán megparancsolta, hogy öt katona forduljon vissza. Miután visszafordultak, hevesen a szembejövő ellenségre támadtak, és ismét megöltek párat, néhányat foglyul ejtettek; a többieket szétkergették, és visszatértek a csapathoz. Az ellenség ismét megközelítette a mieinket, amikor az átkelésre várakoztak a Možvinac patakon, ahol kis hidat építettek, amelyen egyszerre csak két ember tudott átkelni. Időközben az ágyúdörgést hallva újabb törökök érkeztek Zrín várából, és előlről a mieinkre támadtak, ahol a foglyokat vezették a zsákmánnyal. De legnagyobb szégyenükre visszavonultak, hősiesen és bátran rájuk rontva elüldözte őket Ivanović György, Zrínyi egyik lovasa, aki rájuk támadva a bán nevét kiáltotta és segítségét kérte a bizonytalan támadásban; s ő tovább üldözte őket, az egyiket szökés közben elkapva magával hurcolta.

Ezután Ráttkay György visszaroht a bánhoz, aki Frangepán Györggyel az első csatasorban volt, figyelmeztette őt, hogy siessen, mert szemből az ellenség újabb csapata érkezett, és veszély fenyegeti a zsákmányt, és a mieink az ellenség gyűrűjében rekednek; az ellenséget már egyszer elkergették és visszaverték, de a mieink hiába szállnak ismét csatába, mert folyamatosan újabbak érkeznek.

(*Az ötödik, leghevesebb összecsapás az ellenséggel.*) És lám, ezekre a szavakra iszonyatos üvöltés szállt fel az ég felé; az ellenség saját nyelvén hangos csatakiáltásokkal irgalmas Istenét és Mohamedet szólította, és heves támadásban rohant a mieinkre, akik hátrébb helyezkedtek el, és bár volt már korábban is harc, ez különösen félelmetes és véres volt. Miközben a törökök szíve égett a haragtól és a kétségbeeséstől, fél órán át küzdöttek a mieink úgy, hogy gyalogos katonáink belefáradva a pihenés nélküli harcok hosszú erőfeszítéseibe nem vállalták a további harcot, és úgy tűnt, hogy semmilyen báni tekintély, azaz parancs nem tudja helytállásra kényszeríteni őket: ekkor a mieink keményen küzdöttek elöl és hátul, és egyik oldal sem tudott segítségére sietni a másiknak.

A bán észrevette ezt a problémát, és amikor a gyalogos katonák feladták volna a harcot, hirtelen leszállt lováról, és testvéreinek nevezve a katonákat hangosan biztatta őket, hogy ne essenek el csüggedt szívvel, és ne mocskolják be a győzelem szépségét, amelyet ma négyszer értek el, és bátor katonákhoz illően, bátran és becsülettel fejezzék be az örök emlékezetre méltó küzdelmet, dicsőséggel; ő is gyalog fog harcolni és a gyalogos katonákkal egy sorban akar vívni mint gyalogos, végül életét, halálát velük áldozza fel a vallásért és a hazáért.

Csodálatos elmondani, ahogy fellángolt szívük a csatáért, és senkit sem lehetett látni, aki akár a korábbi kimerítő harcra emlékezett volna, akár félt volna a jövőbeli veszélytől, és mint akik csak most kezdték a harcot, újult erővel vetették magukat a küzdelembe: így valóban sokat segített a nemes és nagylelkű katonai vezető példája. Négy emberünk halt meg ebben a harcban és több mint 60 török, de az ellenség továbbra sem adta föl.

És amikor a Nap már túljutott a zeniten, és a mieink még hosszú út előtt álltak, a bán egyesek tanácsa szerint ravaszság és ügyesség segítségével megszakította a harcot: miután megparancsolta az elöl lévő századoknak, hogy haladjanak előre, parancsot adott a gyalogságnak is, hogy a csata megszakításával sietve keljen át a hídon, időközben a híd túloldalára 30 német puskást helyeztek el, akiket két oldalra osztottak, és az út mellett rejtettek el. A törökök látva, hogy embereink feladják a harcot, és sietős lépésekkel elhagyják a csatát, azt gondolták, hogy a menekülés helyzetünk kilátástalansága miatt történt, és felfejlődve újult erővel követni kezdték őket. Amikor a német gyalogsághoz értek, csapdába estek, és azonnal nagyon sok emberüket elveszítették, így kénytelenek voltak feladni a csata további folytatását, és ismét vesztesként vonultak vissza. Azok, akik láncon függőórát hordtak nyakukban, észrevették, hogy a reggel kezdődött csata nyolc egész órán át tartott. És amikor véget ért, és a hidacsán a sok vérontás után

az utolsó katona is átjutott, vidáman érkeztek a késő esti órákban Petrinjébe, miközben ünnepi lövések dördültek a hatalmas erdőkben.

Ebben a csatában 250 ellenséget öltek meg, a hídnál ötven estek el az első sorból, ők ott is vannak eltemetve, társaik a sírdombra leszúrt kopjakkal adták meg nekik a tiszteletet. Egyiküket, akinek *Ćata* volt a beceneve, az ellenség írnoka volt, aki a keresztény foglyokkal mindig barbár kegyetlenséggel bánt, a mieink általános megelégedésére lefejezéssel végezték ki.

A törökök közül 38-an estek fogságba, köztük Muhamed Deli próféta, vallási vezető a pannóniai Temesvárról, aki Kostajnicát tartotta hazájának. Őt a bának adták ajándékba, hasonlóan, mint korábban apját, aki szerencsével került a bán apjához, amikor Kostajnica alatt fogságba esett.

Még kettő kanizsai is fogságba esett, akik közül az egyiket Kanizsáról küldték a hírrel, hogy a bán Muraközből elindult, azzal a szándékkal, hogy fegyverrel megtámadja a horvát vidéket. Sok volt a sebesült, akik sebeiktől legyengülve otthon haltak meg. Zsákmányként a mieink három elfogott kocsit, 17 lovat, 200 marhát nyertek, ezeket régi szokás szerint másnap Petrinjén osztották ki a katonáknak.

Ebben a csatában különösen két említésre méltó dolog történt: az egyik, hogy a lovasság nem rejtőzött el semmiféle lesben, hanem nyíltan Kostajnica felé fordult a nyílt mezőn; a másik, hogy amikor a mieink a várkapura rátörtek, mivel a hidat felemelték, az ellenség nehezen tartotta a helyet.

(A dizdar a pasánál lemond a várkapitányságról.) Mivel több szegényt, mint kárt okoztak neki, Omer aga, a dizdar váratlanul Banja Lukába utazott a pasához, Bosznia parancsnokához, lemondott a várról és a kapitányságról, és megerősítette minden hittel, hogy a jövőben nem fogja őrizni és vigyázni rá, hacsak a pasa ki nem javítja, és nem állít fel néhány kolubrinát, amely eddig nem volt, és nem erősíti meg a várat; amely teljesen tele van ennek a mészárlásnak és vereségnek az emlékével, amelyet Zrínyi okozott neki, és amelyhez hasonlót Mohamed katonái soha nem szenvedtek el azóta, hogy meghódították ezt a helyet. Bár magát a pasát is elöntötte a méreg, de megígérte, hízalgő szavakkal vigasztalva a dizdart, hogy kérését tiszteletben tartja, és nem késlekedik, hogy a kostajnicaiak biztonságos megmaradására vigyázzon, és végül nem kell sok idő a bosszúállásig, hogy a Zrínyi által okozott sérelmeket megtorolja; és egyelőre jó előjelekkel és szorgalmasan fog örködni a tartomány ügyei felett.

(Hasszán aga ismét megtámadja Kiskomáromot.) Zrínyi alig tért vissza Muraközbe, amikor a felderítők jelentették, hogy a kanizsai Hasszán aga, akit Zrínyi távolléte ösztökélt, meg akarta ismételni Kiskomárom ostromát. E célból

összegyűjtött a táborban egy közepes dandárt kanizsaiakból, berzenceiekből és segesdiekből, valamint a második táborba néhány kolubrinát hozott, ezek segítségével készült a hódításra. E helyen az illír származású, fáradhatatlan és bátor Pethő László parancsnokolt, erejét és szívét a várvédelemhez szükséges dolgok előkészítésre fordította.³⁷

Az ostrom első napján az ellenség megpróbált betörni, de nagy veszteséggel visszaverték, ezért a szomszédos falvakba vonult vissza, sebesült és halott katonáit magával hurcolva. Az éjszaka folyamán megtudta a vámszedőktől és a meghódolt falvak adófizető lakóitól, hogy Kiskomárom lakóinak segítségére érkezik teljes századokkal Batthyány Ádám gróf, a dunántúli területek parancsnoka és Zrínyi Miklós gróf. Ezért úgy döntött, hogy megvárja érkezésüket, és hajnalban váratlanul visszatért a vár falai alá, hogy ne érje többszörös veszteség, és az érkezőkkel együttesen vehesse fel a harcot, és elég ereje és ideje legyen a vár elfoglalására.

Ezért a törökök hajnalban előrehozták a kolubrinákat, és megkezdték a falak rombolását; amikor a katonáknak megadták a jelet a rohamra, elkezdődött a harc; habár nem olyan lelkesedéssel, mint egy nappal korábban, mintha kevésbé kedvező sorsot sejtjenének. Aztán egy részük felgyújtotta a vár előterében lévő házakat és elhajtotta az állatokat. A mieink még emlékeztek a tegnapi, Isten segítségével elért győzelemre, így a férfiak tovább lőtték a kolubrinákkal és a puskákkal a támadókat, az asszonyok pedig kövekkel és forró vízzel okoztak nagy károkat az előrenyomuló ellenségnek. Másodsorra is visszavonult az ellenség, legyőzte a mieink ereje és hősiessége. Mindezt Hasszán aga jajgatása és ordítózása mellett, mert elvesztette jobb kezének alkarját, amelyet egy kolubrinából kilőtt ágyúgolyó tépett le, miként nagyon soknak az övéi közül, akik megbűnhődtek felvállalt vakmerőségükért.³⁸

³⁷ Pethő Lászlót 1648-ban nevezték ki az erősség parancsnokának.

³⁸ Hasszán kanizsai pasa vezetésével 1651. augusztus 15-én 6000–7000 török harcos támadta meg Kiskomáromot. A támadásban a kanizsai pasán kívül hét bég vett részt az embereivel. A sikertelen támadásban a törökök jelentős veszteségeket szenvedtek. Kanizsán 113 főt, Berzencén egy agával együtt 24 főt, Segesden szintén egy agával együtt 17 főt temettek el. Az elesettek között több tiszt is volt, így Hasszán aga mellett egy szigetvári és egy koppányi aga. Rajtuk kívül az ostromlott vár alatt 53 testet szedtek össze, de a magyarok információi szerint nem volt olyan török végvár, ahova sebesülteket és holttesteket ne vittek volna. SZVITEK 2008: 62.

(*A sebesült Hasszán aga halála.*) Ezért, miután felhagyott a meggondolatlanul kezdett ostrommal, és legalább 1000 emberét elveszítette anélkül, hogy bármit elért volna, és köztük kapitányok és alacsonyabb tisztek voltak néhány ismert névvel, Hasszán aga visszatért Kanizsára, ezért a többiek erős gyűlölettel és haraggal viszonyultak hozzá. Kicsit később meghalt, mert sebesülése súlyosbodott, és a sebész gyógyszerei sem segítettek, egyébként sajátjai is megfojtották volna, ami kegyetlen, de a törököknél megszokott haláleset egy rosszul sikerült hadjárat miatt, ha nem ragadta volna el egy méltóbb halál.

(*A mieink megkezdik Segesd ostromát.*) Amikor az ellenség megkezdte a háborút, a mieink úgy vélték, hogy „vissza kell adni a kölcsönt”. Ezért gróf Puchheim János Kristóf komáromi kapitány és a császári hadak parancsnoka (akit most „tábori marsallnak” hívnak) és a Haditanács alelnöke, aki éppoly kiváló ember hivatali palástban, mint hadi öltözetben, aki a korábbi háborúkban bátorságáról és a legpompásabb győzelmekről volt híres, Zrínyi és Batthyány gróffal indult Segesd ostromára, amely Pannónia egyik legnagyobb városa volt, miután egyesítették csapataikat, amelyekben majdnem 7000 ember gyűlt össze.

A hely az illír Segestica sziget lakóiról kapta nevét, mivel egykor a dákok támadásai elűzték őket, így hazát váltottak, és Pannóniába költöztek. Ferdinánd saját elhatározásából Puchheim grófnak levelet küldött gyors lovakkal, és azt kérte tőle, ha az ellenség megszegi a fegyverszüneti tárgyalásokat, és megsérti az általuk megkötött békeszerződést, valamint elfoglalja Kiskomáromot, ő azonnal szerezze vissza a rendelkezésére álló erővel. Ha azonban azt tapasztalja, hogy az ostrom során a vár jelentős sérüléseket szenvedett, siessen annak mielőbbi javítására, mindazonáltal a törökök támadását, bármilyen váratlan és súlyos veszteségeket is okozott, nem szabad megtorolni, sem mezei ütközzetel, sem valamilyen erősség elfoglalásával, főleg azt ne engedje, hogy egy erős vagy megerősített hely elhúzódo ostroma miatt nagyszámú katonát elveszítsenek.

És így azoktól, akikről beszéltünk, Segesd felé utazás közben Puchheim gróf megtudta, hogy az ellenség mit csinált Kiskomáromban – csak felégette a vár előtti házakat és az állatokat elterelte, és nem csinált semmi olyat, ami nagyobb erőfeszítést igényelne –, így visszafordult Kiskomáromba, amíg Zrínyi lázas volt, a katonák többnyire kocsival szállították. Miután Puchheim helyreállította azt, amit a török erőszakkal lerombolt, mindenki visszatért a sajátjához.³⁹

³⁹ Markó Árpád szerint: „A kostajnicai győzelem után Zrínyi nem sokáig pihenhetett. Hassán kanizsai aga kieszközölte a budai pasától azt, hogy a Kanizsa közelében fekvő kiskomáromi végvárat, amelyet Pethő László vitézül védett, megtámadja. Zrínyi a felmentő sereggel

A császár levélben dicsérte Puchheimet és Zrínyit, mert serényen, egyedülálló gyorsasággal végezték el a munkát, és a végén figyelmeztette őket, hogy a mieink maradjanak békén és csendben, hogy az ellenség megnyugodjon; másrésztől amennyiben a törökök továbbra is gögösen viselkednének, és így próbálnak előnyhöz jutni, akkor ennek a helyzetnek a megoldását Puchheim és Zrínyi ítéletére és megfontoltságára bízta.

Míg a barbárok mindezeket a vereségeket Európában elszenvedték, Ázsiában is kisebb kárt szenvedtek, mert a szpáhik – akiket nemeseknek vagy földek és falvak birtokosainak neveznek, jogos gyűlölettel a janicsárok iránt – fel akarták lázítani a lakosságot; amit sem a nagyvezír tanácsa, sem a díván, sem a birodalom hírneve nem tudott lecsillapítani, ezért mindenkit meglehetősen félelem fogott el, mert féltek, hogy elveszítik hatalmukat.

(Az első vezír levélben feddi meg a kanizsaiakat.) Ezért levelet írtak Konstantinápolyból a kanizsaiaknak, akik készek voltak a háborúskodás megújítására, de a levelet Zrínyi gróf katonái – akik Légrádból indultak szerencsét próbálni – elfogták a (futár) altiszttel együtt. A levelet Zrínyi grófhhoz vitték, ennek a következő volt a tartalma:

„Az első nagyvezír üdvözlí a kanizsaiakat. Csodálkoztunk azokon a vakmerőségeken, amelyeket az elmúlt időkben elkövettek. Amennyiben tovább fokoztatok ezt egymás után, tudjátok, hogy a fejetekkel fogtok felelni. Hát nem tudjátok, hogy a lengyelek nagy öldöklésben megsemmisítették a tatárokat, és ők nagy háborút kezdtek ellenünk, és Ázsiában nagy veszély alakult ki a janicsárok és a szpáhik nagyon éles küzdelméből, s ezt semmilyen parancs nem tudja megállítani? De más térségekből sem kapunk jó híreket: valóban nincs itt az ideje a kevélységnek.”

Ezekkel a rövid és ingerült sorokkal az Oszmán Birodalom nyomorúságos és zűrzavaros helyzetére célzott a barbár levélíró; ilyen kedvező alkalom kínálkozván

idejében a helyszínére érkezett és Hassán csapatát súlyos veszteséggel elkergette Kiskomárom alól. Mivel a törökök e támadásukra ágyúkat is vittek magukkal, és ezzel nyíltan megszegték a bécsi udvarral kötött béke feltételeit, az udvari haditanács kénytelen volt feleletül Puchheim tábornok vezetésével Segesd megszállására csapatot küldeni. Az expedícióban Zrínyi is részt vett, mivel azonban a szultán a kiskomáromi támadást mentegető és újabb békét kínáló követek ekkor már Bécsbe érkezett, Puchheimnek be kellett szüntetni a harcot.” MARKÓ 1942: 33–34.

nincs, aki ne látná, hogy a keresztény fejedelmek, kölcsönös gyűlölködésüket félretéve és erejüket egyesítve, alkalmas időben kísérelhetnék meg a török kiűzését és a kereszténység ügyének előmozdítását: ámde ők kárhozatos tébolytól hajtva egymás ellen örökös kegyetlen háborút viselnek, s nyilvánvalóan nem törődnek a szomszédos Pannónia és Illíria üdvével és megtartásával; s oly hosszan folytatják esztelenségüket, míg majd – miután a török leveri maradék országainak lázongását – maguk is ki lesznek téve a barbár fegyverek erőszakos pusztításának, s a gyalázattól való nagy szégyentől és a kegyesség erényétől vezettetve vagy felvállalják az elkerülhetetlen háborút, vagy pedig bele kell törődniük, hogy népeikkel és országaikkal együtt maguk is a miénkhez hasonló romlás és pusztulás élébe nézzenek.

A keresztények győzelmeitől megrettent törökök minden boszniai erejüket az ottani helyzetük javítására fordították, így mivel a közelmúltban Kostajnicában keletkezett kár, ezért ezt nagyobbra és erősebbre építették, és sáncokat emeltek és kolubrinákat helyeztek el, kijavítva a régi romos építményt. Saját ügyeikkel voltak elfoglalva, és a mi váratlan támadásunktól tartva továbbra is együtt tartották csapataikat, de a mieinknek sokszor megremegett a szíve attól a gyakori és igaz hírtől, hogy a törökök nagyon keményen elhatározták, vagy feldúlják a Száva és az Una közötti széles és termékeny turopoljai síkságot, vagy elfoglalják, és eljutnak Petrinjéig. A boszniai pasa megbízható hírnököktől megtudta, hogy a bán szlavóniai csapatai, Walter Leslie – e térség parancsnoka – érkezésével, aki 1000 katonával jött Petrinjébe, létszámban megerősödtek, és a napokban Horvátországból Frangepán Farkastól még hasonló nagyságú erős csapatok érkeznek. Ekkor a pasa először is igaz értékeléssel felmérte csapataink jelentős erejét, harcban való jártasságát és küzdeni akarását, de leginkább a jelenlegi bán nevét, aki erős és szerencsés volt a harcban, és nagyon megijedt a sors szerencsétlen csapásaitól, amelyek ebben az évben érték a törököket, és amikor már minden készen állt, és úgy tűnt, alig lehet visszafogni a harcosok karját, amelyben a győzelem fegyverét tartották, úgy döntött, eláll szándékától, és mindkét fél pihenőre vonult, mert közeledett a tél, és főleg azért, mert az őszi esőktől megemelkedett az Una vize, amelyen a nyári melegben sok helyen át lehetett gyalogolni.

(Az egész mű *epilógusa*.) Íme, apostoli király, ez volt az, amit Draskovich mint bán javaslatára kezdtem el írni, és az ő nádori ösztönzésére tudtam befejezni. Most, miután a Magasságos jóvoltából befejeztem ezt a munkát, amelyben a fáradt lapok gyakran sápadt és romlott arcot mutattak, kegyelmes kezeidbe adom: bizonyára két

éven át panaszkodott a sötétségre, amelyet a gyertyafény mellett műveim között eldugva szenvedett el, hatalmas vágyakozással a nyilvánosság fényére.

De alkalmazkodni kell az időhöz. Itt az elmúlt évek jelennek meg, hogy az igazság keresését csillapítsák vagy serkentsék, a többit majd nagyobb szorgalommal adom tovább életem végéig (amennyiben tudom, hogy ezek az első tetszetek az olvasónak). Draskovich parancsának érdeme, amit írok, de az irántad érzett tisztelem és szeretetem érdeme is (mert félelemmel szeretünk téged) az, hogy írok neked, hogy bátorítsam szeretetedet az illír tartományok gondozására.

Nem azért, mert azt hinném, hogy nem szereted őket, Te, akinek szabad, hogy szeresd a sajátjaidat, mint a szüleidet, és a tiednek, hogy szeressenek téged, mint a fiaid, mivel tudod, hogy akit nem vesz körül a sajátja iránti szeretet, az félelemmel veszi körül magát, és hogy az erőszak erőszakot szül, a szeretet pedig szeretetet ébreszt, ha már mint Isten leszel jelen, és védelmező, akkor már messziről észreveszed, hogy elutasítottak vagyunk. Befejezem, apostoli király, megmutatva és meghagyva királyi felségednek őseim emlékét, valamint engem is, királyi felség; azt akarom, hogy boldogan éljen és sikeresen vezessen ennyi királyságot és tartományt. Végezetül, emlékünks mindig virágozzon és ragyogjon utódaink körében!

(Fordította: Kővágó Károly)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁGOSTON Gábor (1992): Párhuzamok és eltérések az oszmán és az európai tűzéség fejlődésében a 15–17. században. *Történelmi Szemle*, 34(3–4), 173–198.
- BENE Sándor (2004): *Egy kanonok három királysága. Ráttkay György horvát históriája*. Budapest: Argumentum. Online: <https://mek.oszk.hu/04600/04674/html/egykanonok0001.html>
- BENE Sándor (2014): A vadász és Viola. (Zrínyi Miklós első házassága). *Irodalmi Magazin*, 2(4), 40–43.
- Catholic-Hierarchy [é. n.]: *Archdiocese of Zagreb*. Online: <https://catholic-hierarchy.org/diocese/dzag.html>
- JEKI Gabriella (2022): A békeszerződés, ami a harmincéves háború végét jelentette. *National Geographic*, 2022. október 24.
- KÁDÁR Zsófia (2018): A soproni jezsuita kollégium működésének első szakasza (1636–1671). *Soproni Szemle*, 72(2), 147–186.
- KINCSES Katalin Mária (2017): Báni tisztség és katonai szerepvállalás, 1646–1648. In BENE Sándor et al. (szerk.): *Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 207–224.

- KOLTAI András [é. n.]: *Klarissza rend.* Online: <https://szerzetes.hypotheses.org/noi-rendek/klarissza>
- KORADE, M. (1995): Martin Bogdan. In MIROŠEVIĆ, Franko (szerk.): *Zagrebački biskupi i nadbiskupi.* Zagreb: Školska knjiga, 327–331.
- MARKÓ Árpád (1942): *Gróf Zrínyi Miklós.* Budapest: Magyar Szemle Társaság.
- Mohacsi-csata.hu (2013): 1657 – Mikulich Sándor története (2013). *Mohacsi-csata.hu*, 2013. május 19. Online: <https://mohacsi-csata.hu/index.php?q=content/1657-mikulich-s%C3%A1ndor-t%C3%B6rt%C3%A9nete>
- NAGY Iván [é. n.]: *Magyarország családai IX. Pálffy család. (Erdődi, gróf és herceg.)* Online: <https://arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/kilencedik-kotet-796B/palffy-csalad-erdodi-grof-es-herceg-7A8D/>
- PÁLFFY Géza (2017): Magyarország harmadik koronázóvárosa. Pozsony nagy korszaka. *Rubicon*, 28(1–2), 17–23.
- RATTKAY, Juraj (2001): *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 279–307.
- RÁTTKAY György (1772): *Memoria regum et banorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae.* Wien: Josephus von Kurzböck.
- SZÉCHY Károly (1896): *Gróf Zrínyi Miklós 1620–1664 I.* Budapest: Magyar Történelmi Társulat.
- SZVITEK Róbert József (2008): *Kiskomárom végvár szerepe a dél-dunántúli védelmi rendszerben.* Doktori (PhD-) disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskola.
- TARJÁN M. Tamás [é. n.]: Zsigmond elzalogosítja a szepesi városokat. *Rubicon Online.* Online: <https://rubicon.hu/kalendarium/1412-november-8-zsigmond-elzalogositja-a-szepesi-varosokat>
- TUSOR Péter (2014): *Nemzeti zsinat, 1648. Katolikus zsinatok és nagygyűlések Magyarországon a 16–20. században.* Pécs: Pécsi Egyháztörténeti Intézet.
- TUSOR Péter (2015): A primás, a bán és a bécsi udvar (1663–1664). *Történelmi Szemle*, 57(2), 219–250.
- TÜSKÉS Gábor (2000): A római zarándoklatok és a szentévek. *Vigilia*, 65(2), 82–91.
- Wikipedia [é. n.]: *Kandiai háború.* Online: <https://w.wiki/BA4e>
- ZRÍNYI Miklós (2003): *Zrínyi Miklós összes művei.* Budapest: Kortárs.